

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

magisterské kombinované štúdium

2009 – 2012

DIPLOMOVÁ PRÁCA

Bc. Ingrid Zubková

Dieťa postihnuté autizmom – možnosti výchovy a vzdelávania

Praha 2012

Vedúca diplomovej práce:

Mgr. Denisa Štefková, PhD.

COMENIUS UNIVERSITY PRAGUE

Master Combined Studies

2009 - 2012

DIPLOMA THESIS

Bc. Ingrid Zubková

Child with autism – the possibilities of education.

Prague 2012

Theses Work Supervisor:

Mgr. Denisa Štefková, PhD.

Prehlásenie

Prehlasujem, že predložená diplomová práca je mojim pôvodným autorským dielom, ktoré som vypracovala samostatne. Všetku literatúru a ďalšie zdroje, z ktorých som pri spracovaní čerpala, v práci riadne citujem a sú uvedené v zozname použitej literatúry.

Súhlasím s prezenčným sprístupnením svojej práce v univerzitnej knižnici.

V Prahe dňa.....

Pod'akovanie

Chcela by som pod'akovať vedúcej mojej diplomovej práce Mgr. Denise Štefkovej, PhD.
Za jej odborné vedenie, za pomoc, usmerňovanie a cenné rady pri spracovaní tejto práci.

Anotácia

Bc. ZUBKOVÁ, Ingrid. Dieťa postihnuté autizmom – možnosti výchovy a vzdelávania. /Diplomová práca/. Univerzita Jána Amose Komenského Praha. Vedúca práce: Mgr. Denisa Štefková, PhD. Stupeň odbornej kvalifikácie: Magister, Praha: 2012

Diplomová práca sa zaoberá problematikou dieťaťa postihnutého autizmom, možnosťami výchovy a vzdelávania. Teoretická časť umožňuje hlbšie nazretie do problematiky autizmu. Špecifikuje prejavy, diagnostiku a terapiu autistických detí, poukazuje na možnosti a súčasné trendy vo výchove autistických detí. V praktickej časti sme sledovali na vypracovaných kazuistikách, že výberom vhodných metód a prístupov je možné výrazne ovplyvniť zručnosti a návyky detí s autizmom k tomu, aby prežili život čo najhodnotnejšej kvality.

Kľúčové slová: autizmus, príčiny autizmu, diagnostika autizmu, triáda poškodenia, výchova, vzdelávanie, terapia, špeciálne metódy.

Annotation

Bc. ZUBKOVÁ, Ingrid. Child with autism – the possibilities of education.
/Thesis/. John Amos Comenius University in Prague. Supervisor: Mgr. Denise Štefková,
PhD. Qualification level: Master, Prague: 2012

The diploma thesis deals with range of issues of child with autism and the possibilities of his education. The theoretical part provides deeper view of the issue of autism. It specifies the symptoms, diagnosis and the therapy of autistic children, points to opportunities and current trends in the education of autistic children. Based on the elaborated case reports, we have studied, that by the selection of appropriate methods and approaches, it is possible to significantly affect the skills and habits of children with autism in the way they can live their life as of the greatest value as possible.

Key word: autism, causes of autism, diagnosis of autism, triad of defects, education, therapy, special methods

OBSAH

ÚVOD	8
1 AUTIZMUS	10
1.1 História autizmu	11
1.2 Zaradenie poruchy autizmu	12
1.2.1 Autizmus v DSM IV	12
1.2.2 Kvalifikačné systémy v MKCH.....	13
1.3 Komplexná diagnostika autizmu	15
2 CHARAKTERISTICKÉ PREJAVY AUTIZMU	16
2.1 Triáda poškodenia	18
2.2 Špecifiká autizmu	19
2.2.1 Problémové správanie	19
2.3 Prostriedky potrebné k edukácii	24
2.4 Autistické spektrum.....	26
2.5 Autizmus vo vzťahu k mentálnej retardácii	27
3 SÚČASNÉ VÝCHOVNO – VZDELÁVACIE PRÍSTUPY K AUTIZMU	29
3.1 Behaviorálna modifikácia	29
3.2 TEACCH – program	30
3.3 Metóda SON – RISE	32
3.4 Relaxačné techniky	32
3.5 Metóda pevného objatia (HOLDING THERAPY)	32
3.6 Komunikačná terapia.....	33
3.7 Muzikoterapia, tanečná terapia, arteterapia.....	33
3.8 Ergoterapia	33
3.9 Fyzioterapia a pohybová terapia	33
3.10 Hipoterapia	34
3.11 Canisterapia	34
4 SÚČASNÉ VÝCHOVNO – VZDELÁVACIE AKTIVITY S DIEŤATOM S AUTIZMOM	34
4.1 Štruktúrovaná práca.....	35
4.2 Rozvíjanie komunikačných schopností.....	36
4.2.1 Charakteristika komunikácie s deťmi s autizmom.....	37

4.2.2	Meranie komunikačných schopností.....	37
4.3	Rozvíjanie komunikačných zručností	38
4.4	Rozvíjanie samoobsluhy	40
4.4.1	Udržiavanie čistoty	40
4.4.2	Stravovanie	41
4.4.3	Obliekanie	41
4.4.4	Hygiena	41
4.4.5	Elementárne domáce práce	42
4.5	Rozvíjanie pohybových zručností	42
4.5.1	Rozvíjanie hrubej motoriky	43
4.5.2	Rozvíjanie vizuomotorických schopností	43
4.5.3	Hudobná interakcia	44
5	KVALITATÍVNY VÝSKUM.....	45
5.1	Cieľ výskumu a hypotézy.....	45
5.2	Metodika a etapy výskumu.....	46
5.3	Výskumná vzorka.....	47
5.4	Spracovanie výskumu.....	48
5.5	Kazuistiky.....	50
5.6	Výsledky empirickej časti.....	100
5.7	Odporúčania pre prax.....	100
	ZÁVER.....	101
	Zoznam použitej literatúry.....	104

ÚVOD

„Prichádzajme k deťom cez srdce.

Výchova je vecou srdca.“

(Sv. Ján Bosco)

V posledných rokoch sa dostala do popredia problematika autizmu, vzhľadom na zlepšovanie diagnostických metód. Väčšia pozornosť sa upriamila s prísunom nových informácií v oblasti osvetu a prevencie, výsledkov práce odborníkov v praxi.

Rodičia, príbuzní, priatelia, lekári, psychológovia, špeciálni pedagógovia sa musia pokúsiť pozrieť na svet ich očami a pochopiť ako oni vnímajú svet. Ich podstatným prejavom je neobvyklé správanie – extrémne uzatvorenie sa z vonkajšej reality do vlastného, imaginárneho sveta.

Táto práca umožňuje hlbšie nazretie do problematiky autizmu a využitie získaných informácií v budúcej praxi a pedagogickej pôsobnosti v špeciálnom školstve.

Cieľom diplomovej práce je priblížiť autizmus ako vývinovú poruchu, poukázať na dôležitosť včasného stanovenia diagnózy a komplexnej diagnostiky autizmu, ktorá vyžaduje dostatok času, odborné teoretické a praktické skúsenosti. Charakterizované súčasné výchovno – vzdelávacie prístupy a aktivity dieťaťa s autizmom pomáhajú pri komplexnej a efektívnej edukácii dieťaťa i celej rodine.

Diplomová práca je rozdelená na teoretickú a praktickú časť.

Prvá kapitola teoretickej časti približuje vymedzenie pojmu, históriu vzniku autizmu, zaradenie poruchy a komplexnú diagnostiku autizmu s využitím metód zbierania diagnostických údajov.

Po stanovení diagnózy v druhej kapitole je potrebné vysvetliť v závislosti s prostredím všetky špecifiká autizmu charakteristické prejavy správania a prostriedky potrebné k edukácii.

Tretia kapitola poukazuje na súčasné výchovno – vzdelávacie prístupy, ktorými možno výrazne ovplyvňovať celkový stav dieťaťa s autizmom. Konkrétne aktivity, ktoré rozvíjajú pri práci s dieťaťom s autizmom jeho triádu poškodenia špecifikuje štvrtá kapitola.

Praktickou časťou v piatej kapitole bolo cieľom pomocou prípadových štúdií pozorovať, analyzovať, popísať a porovnávať činitele, ktoré pozitívne ovplyvňujú výsledky výchovy a vzdelávania dieťaťa s autizmom.

1 AUTIZMUS

„Autizmus je odvodený z gréckeho „autos“ – sám, „izmus“ – orientácia, stav.“¹

Je pervazívna porucha vývinu osobnosti v oblastiach:

- komunikácie,
- sociálnych vzťahov,
- záujmov a aktivít,

Autizmus **je trvalý stav**, dnes ho medicína nedokáže liečiť, porucha **je celoživotná** – z autistického dieťaťa vyrastie autistický dospelý. Skupina pervazívnych vývinových porúch je charakteristická narušením kognitívnych funkcií, kvalitatívnymi abnormalitami v oblasti sociálnych interakcií a v spôsobe komunikácie. V niektorých prípadoch sú tieto poruchy spojené s ďalším ochorením, napr.: neurologickým, endokrinologickým, či genetickou anomáliou. Symptómy autizmu sa spravidla prejavujú v prvých troch rokoch života dieťaťa. Je to porucha vážne ovplyvňujúca celkový vývin dieťaťa, výchovné metódy a možnosti jeho vzdelávania. Na Slovensku sa s touto poruchou rodí asi 4 až 6 na 10 tisíc narodených detí, v prípade menej závažných autistických prejavov približne 10 až 15. To znamená, že v našej krajine žije asi 10 tisíc autizmom postihnutých osôb. Chlapci sú postihnutí 3 až 4-krát častejšie ako dievčatá. Medzinárodne je používaná skratka P.D.D. – Pervasive Developmental Disorder.²

Pre dieťa postihnuté s autizmom sú najcharakteristickejšie kognitívne problémy badateľné v oblasti sociálnych schopností vyžadujúcich vzájomnosť, resp. pružné myslenie a kreativitu, v porovnaní s nenarušeným vývinom reči poškodená komunikácia, nevyrovnaná inteligencia respektíve profil schopností a následné stereotypné správanie, záujmy a aktivity.

¹ Prejavy chorôb. Prejavy autizmu. Dostupné na internete : <http://prejavy,ochorenia.info/prejavy-autizmu/>. (12.03.2011)

² Porov. ŠEDIBOVÁ, A.: ABC Autistickej triedy, Bratislava: MERKUR Print, 1998, s. 11.

1.1 HISTÓRIA AUTIZMU

Autizmus po prvýkrát popísali nezávisle na sebe psychiatri Kanner (1943) a Asperger (1944). Hoci pojem autizmus zaviedol do psychiatrickej terminológie v roku 1911 švajčiarsky psychiater Ernst Bleuler. Týmto pojmom označoval hlavný príznak schizofrénie, akým je stiahnutie sa do seba, odvrátenie sa od okolitého sveta, úplná prevaha vnútorného života a neschopnosť kontaktu s ľuďmi.³

Kanner v roku 1943 publikoval prácu „Autistické poruchy afektívneho kontaktu“, v ktorej uvádza údaje v súbore 11 detí u ktorých boli pozorované v prvom roku života príznaky autizmu. Tieto príznaky nazval – včasný infantilný autizmus. V ďalšom období sa používal termín Kannerov včasný autizmus. Skoro všetky deti z pozorovaného súboru pochádzali zo spoločensky vyššie postavených kruhov, preto Kanner upozorňuje na chýbanie lásky v rodinnej atmosfére, čo sa pri ďalšom skúmaní tejto poruchy nepotvrdilo. Medzi typické príznaky včasného infantilného autizmu uvádza Kanner (1968) autistickú osamelosť, túžbu po stálosti a „ostrovčeky schopnosti“ – napr. vynikajúca pamäť, veľmi dobrý slovník, schopnosť reprodukovať. Neskôr bolo z Kannerových pôvodných prác vyčlenených päť základných prejavov postihnutia – hlboké narušenie schopnosti vyvíjať afektívne kontakty s ľuďmi, anxiózne - obsesívna túžba po udržaní stálosti prostredia, fascinácia objektmi, s ktorými dieťa zručne narába (zručnosť v jemnej motorike), mutizmus alebo prítomnosť rečových prejavov, ktoré primárne neslúžia na interpersonálnu komunikáciu, udržanie si inteligentnej fyziognómie, často spojenej so záдумčivým výrazom a dobrý kognitívny potenciál, ktorý sa u detí o schopnosťou hovoriť manifestuje mimoriadnou pamäťou a u nehovoriacich detí dobrými výsledkami v perцепčných testoch.

V roku 1944 nezávisle na Kannerovi popísal autizmus rakúsky psychiater Hans Asperger. Jeho práca dosiahla v čase zverejnenia menšiu odozvu vzhľadom na vojnové obdobie. Porucha, považovaná za najmenej závažný variant tzv. autistického spektra sa v súčasnosti nazýva Aspergerov syndróm⁴. Pre ľudí s týmto syndrómom platí, že je dobre rozvinutá reč a nevyskytuje sa hlbší mentálny deficit, spôsobuje však typické ťažkosti v oblasti sociálneho správania sa.

Podobne ako Kanner aj Asperger predpokladal, že porucha sociálneho kontaktu je niekde na úrovni citov alebo hlbších pudov. Obaja odborníci prízvukovali komunikačné

³ Porov. Thorová, K.: Poruchy aut. Spektra, Praha : Portál, 2006, s. 34

⁴ Porov. Thorová, K.: Poruchy aut. Spektra, Praha : Portál, 2006, s. 37

zvláštnosti a ťažkosti sociálneho správania autistických detí. Veľkým prínosom k problematike detského autizmu boli v sedemdesiatich rokoch práce Lorny Wingovej a kolektívu, v ktorých sa po prvýkrát objavil koncept akceptovaný v súčasných klasifikačných systémoch.⁵

1.1 ZARADENIE PORUCHY AUTIZMU

Pre zisťovanie autistickej poruchy alebo „autistického spektra“ sú v súčasnosti platné klasifikačné systémy 10. Revízie Medzinárodnej klasifikácie chorôb Svetovej zdravotníckej organizácie (MKCH – 10) a štvrté vydanie diagnostického a štatistického manuálu Americkej psychiatrickej asociácie (DSM – IV)

1.1.1 AUTIZMUS V DSM IV

Americká psychiatrická Asociácia (APA) vo Washingtone vydáva Diagnostický a štatistický manuál mentálnych porúch (DSM), ktorý pre detský autizmus je charakteristické postihnutie v troch okruhoch: kvalitatívne narušenie recipročnej sociálnej interakcie, kvalitatívne narušenie komunikácie, obmedzené repetitívne a stereotypné vzorce správania záujmov a činností. Počet symptómov, ktoré sú zaradené do týchto troch širokých oblastí je dvanásť.

Vo svojej štvrtej verzii, DSM IV, sú základné diagnostické kritéria stanovené takto:

- Kvalitatívne poškodenie v oblasti vzájomnej spoločenskej interakcie – sa prejavuje neschopnosťou používať obvyklé formy vystupovania, ako je pohľad do očí, výraz tváre, gestá alebo ústretový pohyb pri styku s ľuďmi. Neschopnosťou hrať sa s deťmi a nadväzovať s nimi kontakty. Neschopnosťou podeliť sa s druhými ľuďmi o radosť, smútok a záujmy. Samotárstvom, nedostatkom sociálnej a emocionálnej vzájomnosti.
- Kvalitatívne poškodenie v oblasti komunikácie a predstavivosti - tým, že reč chýba alebo je oneskorená, chýbajú aj pokusy o inú alternatívnu formu

⁵ Porov. HRDLÍČKA, M. – KOMÁREK, V.: *Dětský autizmus*, Praha : Portál, 2004, s. 15.

komunikácie. Reč nechýba, ale dieťa je neschopné ju používať ku konverzácii, nedokáže komunikovať ani nadviazať, ani v nej pokračovať. Reč je stereotypná, idiosynkratická, dieťa stále opakuje, čo počulo. Chýba predstavivosť, spontánnosť a napodobňovanie pravidiel spoločenského správania.

- Repertoár záujmov a aktivít je obmedzený – dieťa má prílišný záujem o jednu alebo viac stereotypných nutkavých aktivít. Oddáva sa nefunkčným rutinám, rituálom a má odpor k zmene. Hyperaktívne opakuje pohybové maniere napr. mávanie rukami, kývanie celým telom, točenie sa, zvláštne pohyby prstov atď. a má záujem o detail a nie celok.

Pre stanovenie diagnózy autizmu musí byť prítomných najmenej šesť z popísaných dvanástich príznakov. Dva z každej oblasti.⁶

1.1.2 KVALIFIKAČNÉ SYSTÉMY PODĽA MKCH

MKCH – 10 Medzinárodná štatistická klasifikácia chorôb a príbuzných zdravotných problémov /MKCH – 10. 1993/, ktorá sa v praxi používa od roku 1994 sa nachádza kapitola F – Duševné poruchy a poruchy správania, ktorá obsahuje podskupinu pervazívnych vývojových porúch (F.84). Je zaradená medzi poruchy psychického vývoja. Zahrňuje v sebe nasledujúce diagnostické jednotky:

- F84.0 Detský autizmus
 - F84.1 Atypický autizmus
 - F84.2 Rettov syndróm
 - F84.3 Iná dezintegratívna porucha v detstve
 - F84.4 Hyperaktívna porucha spojená s ME a stereotypnými pohybmi
 - F84.5 Aspergerov syndróm
 - F84.8 Iné pervazívne vývojové poruchy
 - F84.9 Pervazívna vývojová porucha nešpecifikovaná⁷
-
- **F84.0 Detský autizmus**

⁶ Porov. PEETERS, T.: *Autizmus, Od teórie k výchovnej – vzdelávacej intervencii*, Praha : Scientia, 1998, s. 30.

⁷ Porov. MKCH – 10. *Medzinárodná štatistická klasifikácia chorôb a príbuzných zdravotných problémov desiatu verziu*. Bratislava : Obzor, 1993, s. 171.

- patrí sem autistická porucha, infantilný autizmus, Kannerov syndróm. Je tu uvádzaná prítomnosť narušeného vývoja, viditeľná pred dosiahnutím tretieho roku života. U týchto detí je evidentne obmedzená sociálna interakcia, chýba hra, sú neschopné vytvárať priateľské kontakty, neschopné primerane reagovať na emocionálne prežívané komunikácie, chýba očný kontakt, sú prítomné echolálie, chýba imaginatívna aktivita. Majú obmedzený repertoár aktivít a záujmov, sú prítomné stereotypie, lipnú na stálosti prostredia⁸.

- **F84.1 Atypický autizmus**

- od autizmu sa líši buď dobou vzniku alebo nenaplnením všetkých troch sád diagnostických kritérií. Teda narušený vývoj sa stáva manifestným až po dosiahnutí troch rokov dieťaťa alebo chýbajú poruchy jednej či dvoch z troch oblastí psychopatológie požadovanej pre diagnózu autizmu, napriek tomu, že existujú charakteristické abnormality v iných oblastiach. Neskoršia atypickosť vzniká najčastejšie u výraznejšie postihnutých, u ktorých nízka úroveň funkcie neposkytuje možnosť prejaviť sa špecifickému deviantnému správaniu. Zahrňuje atypickú detskú psychózu, mentálne postihnutie s autistickými rysmi.

- **F84.2 Rettov syndróm**

- príčina vzniku nie je známa, diferencovaný bol na základe charakteristického vzniku, priebehu, obrazu symptomatológie. Po takmer normálnom včasnom vývoji nasleduje čiastočná alebo úplná strata získaných manuálnych a verbálnych zručností spoločne so spomalením rastu hlavy (medzi 7. – 24. Mesiacom veku dieťaťa). Charakteristická je strata funkčných pohybov ruky, stereotypné zvieranie ruky a heperventilácia. V priebehu stredného detstva je sklon k vývoju ataxie trupu, apraxie, spolu so skoliózou či kyfolordózou. Pravidelné je ťažké mentálne postihnutie, v priebehu včasného alebo stredného detstva sa často objavujú záchvaty. Vyskytuje sa len zriedkavo 1:50 000, iba v dievčat. Z prognostického hľadiska predstavuje vážnejšiu mentálnu a motorickú retardáciu ako pri autizme, čo sa týka autistických prejavov v správaní, tie v neskoršom štádiu ochorenia ustupujú do pozadia.⁹

- **F84.3 Iná dezintegratívna porucha v detstve**

⁸ Porov. HRDLIČKA, M. – KOMÁREK, V.: *Dětský autizmus*, Praha : Portál, 2004, s. 49.

⁹ Porov. HRDLIČKA, M. – KOMÁREK, V.: *Dětský autizmus*, Praha : Portál, 2004, s.53.

- je pomerne zriedkavou poruchou a jej vyústenie je horšie ako vyústenie autizmu. Často je dokumentovaný nález degeneratívneho alebo metabolického ochorenia CNS, čo má rozdielny prognostický dopad.

- **F84.5 Aspergerov syndróm**

- ľudia s touto poruchou sú chápaní ako vysoko funkčná skupina, relatívne s najlepšou prognózou. Mnoho ľudí s Aspergerovým syndrómom žije v normálnej spoločnosti, má zamestnanie, rodinu, aj keď mnoho pretrvávajú obraz, ktorý bol pozorovaný v detstve a to nedostatok sociálneho náhľadu, obmedzené záujmy a formálna pedantická reč. Často sú motoricky neobratní, nakoľko hrubá motorika býva u nich viac narušená ako jemná.¹⁰

1.2 KOMPLEXNÁ DIAGNOSTIKA AUTIZMU

1. Správna diagnóza je základom správnej terapie.

2. Pre stanovenie diagnózy autizmu je dôležité kvalitné pozorovanie dieťaťa, rodinná anamnéza, zdravotná anamnéza a školská anamnéza.

3. J. Pipeková uvádza, že: „moderná diagnostika autizmu je medziodborová. Komplexné vyšetrenie zahŕňa neurologickú diagnostiku, psychologickú diagnostiku, psychiatrickú diagnostiku a špeciálno – pedagogickú diagnostiku.“¹¹

4. Pri práci s autistickým dieťaťom sa využíva špeciálno – pedagogická diagnostika. „Je to proces zisťovania podmienok, priebehu a výsledkov výchovy a vyučovania postihnutých alebo narušených jedincov a určovania vplyvu postihnutia na ich vychovávateľnosť a vzdelávateľnosť. Je chápaná ako dynamický proces, cieľavedomá činnosť, ktorej výsledkom má byť diagnóza.“¹²

Metódy zbierania diagnostických údajov:

- **screeningová metóda:**

CARS (Childhood Autism Rating Scale) Škála detského autistického správania, je najčastejšie využívaná, posudzovacie stupnice boli vypracované tímom odborníkov v rámci programu TEACCHⁱ

- **Diagnostické interview, škály:**

¹⁰ Porov. RICHMAN, S.: *Výchova detí s autizmom*, Praha : Portal, 2006, s. 113.

¹¹ Porov. PIPEKOVÁ, J.: *Kapitoly ze speciální pedagogiky*, Brno : Paido, 2006, s. 312.

¹² VAŠEK, Š.: *Špeciálno pedagogická diagnostika*, Bratislava : Sapientia s.r.o., 1991, s. 11.

AID – R (Autism Diagnostic Interview – Revised). Škála vhodná k diagnostike autistických detí od 18 mesiacov až do dospelosti.

CHAT (Checklist for Autism in Toddlers). Vhodná na skoré odhodenie príznakov autizmu.

ADOS (Autism Diagnostic Observation Schedule) – využíva sa najmä v zahraničí.

PEP – R (Psychoedukačný profil revidované vydanie). Používa sa na vyhodnotenie celého komplexu problémového správania a edukácie detí s autizmom a podobným vývojovým postihnutím

- **Psychologické testy:**

meranie IQ – Leiter, Wechsler, Raven

- **Videonahrávky:**

Z predchádzajúceho obdobia (správanie sa dieťaťa v rodine, v MŠ, vyzývavé správanie...

- **Iné údaje:**

odborné posudky, lekárske správy, vývinový dotazník.

2 CHARAKTERISTICKÉ PREJAVY AUTIZMU

Sociálne správanie môžeme u detí pozorovať už od prvých dní ich života, stáva sa diferencovanejšie.

Na začiatku ochorenia do prvých troch rokov môžeme u dieťaťa pozorovať **skoré symptómy autizmu** v troch oblastiach:

1. Oblasť komunikácie sa prejavuje:

- Odmietaním telesného kontaktu s matkou,
- Častým plačom bez príčiny,
- Neprimeranými reakciami na verbálny kontakt zo strany rodičov,
- Podozreniami na poruchu sluchu alebo zraku – neurčitým pohľadom,
- Nezaujmom o napodobňovanie zvukov a gest,
- Chýbaním záujmu o nadväzovanie verbálnej komunikácie,
- Uprednostňovaním hry s predmetmi pred osobami,
- Reč je echolalická, bez priameho vzťahu k danej situácii.

2. Pre oblasť sociálneho správania je typické:

- Preferovanie samoty, izolácia a nezáujem o okolitý svet
- Absencia dojčenských hier,

- Chýbanie očného kontaktu,
- Chudobné reakcie na podnety z okolia,
- Porucha vytvárania kontaktov s rovesníkmi aj dospelými.

3. Oblasť hry je charakteristická:

- Nefunkčnou hrou, obmedzeným a opakujúcim sa repertoárom hier,
- Dlhodobou hrou s jednou hračkou,
- Ničením a rozoberaním hračiek,
- Častými hrami s predmetmi, ktoré nemajú funkciu hračky,¹³

Iné zvláštnosti v správaní detí sa prejavujú:

- Poruchy spánku,
- Poruchy stravovania,
- Pokojné dieťa – bez zvláštnych nárokov na pozornosť,
- Nezvyčajne nepokojné dieťa – nespí, abnormálne plače,
- Neuvedomuje si nebezpečie,
- Odmietajú zmenu v domácom prostredí,
- Niektoré činnosti vykonáva vždy v rovnakom čase a za rovnakých podmienok,
- Záchvaty zúrivosti a hnevu, záchvaty smiechu,
- Motorické zvláštnosti – zvláštne pohyby rukami, chôdza po špičkách,
- Hyperaktivita,
- Sebapoškodzovanie,
- Nevychované dieťa – neprimerane sa správa v spoločenskom prostredí,
- Naivné a nehanebné poznámky,
- Kopanie a hryzenie iných,
- Rituál, opakovanie určitej sekvencie pohybov,
- Intenzívny vzťah k určitým predmetom - bez dôvodu,
- Fascinované témami – kladú tie isté otázky,
- Nevie čo so sebou – trhá si vlasy,
- Citlivosť na zvuky, svetlo, materiál.¹⁴

¹³ Porov. HRDLIČKA, M. – KOMÁREK, V.: *Dětský autismus*, Praha : Portál, 2004, s. 34.

¹⁴ Porov. HRDLIČKA, M. – KOMÁREK, V.: *Dětský autismus*, Praha : Portál, 2004, s. 54.

2.1 TRIÁDA POŠKODENIA

Autizmus je pervazívna porucha podľa J. Beyera a L. Gammeltofta sa charakteristické rysy postihnutia prejavujú v troch oblastiach vývinu, ktoré sa súhrne nazývajú triádou:

1) Oblasť sociálnej interakcie

2) Oblasť komunikácie

3) Oblasť predstavivosti¹⁵

1) V oblasti sociálnej interakcie sa autista často vyhýba kontaktu s inými ľuďmi, alebo sú mu tieto kontakty ľahostajné – najmä kontakty iných detí (hoci niektorí autisti obľubujú niektoré formy aktívneho fyzického kontaktu). Pasívne akceptuje sociálny kontakt, niekedy má z neho veľkú radosť, ale len veľmi zriedka spontánne nadväzuje kontakty. Len príležitostne pristupuje k iným ľuďom, ak aj, vždy veľmi zvláštnym, neprimeraným, repetitívnym spôsobom, pričom nevenuje žiadnu (alebo len veľmi malú) pozornosť reakciám týchto ľudí.

2) V komunikácii autista nedoceňuje sociálne využitie a radosť z komunikácie. (Platí to aj u tých autistov, ktorí rozprávajú veľa, ale skôr “na” iných ľudí ako “s” nimi.) Nechápe, že reč je prostriedkom získavania informácií o ostatných ľuďoch. (Autisti môžu byť schopní vyjadrovať vlastné potreby, ale je pre nich ťažké hovoriť o vlastných pocitoch alebo myšlienkach a nevyznajú sa ani v emóciách a myšlienkach iných ľudí.) Nerozumie skutočnému významu gest, výrazov tváre alebo tónu hlasu. (Vysoko funkční autisti používajú gestá, sú ale zvláštne a neprimerané. Používa reč a rozumie jej veľmi doslovne. Slová volí a kombinuje bez súvislostí, niekedy výber slov pôsobí „bombastickým“ dojemom. Slová aj vety majú obmedzenú hodnotu slovnej výpovede. (Hoci niektoré deti sú fascinované slovami, nepoužívajú ich k sociálnym interakciám.)

3) V imaginácii autista nie je schopný sa hrať s predmetmi alebo hračkami s dostatočnou predstavivosťou. Má sklony zameriavať sa na nepodstatné alebo triviálne veci napr. na náušnice – nie na človeka ktorý ich nosí, alebo na koleso namiesto celého vláčika

¹⁵ Porov. GILLBERG, CH. – PEETERS, T.: *Autismus – zdravotní a výchovné aspekty*, Praha : Portál, 2003. s. 22.

(hračky) atď. Má obmedzený rámec imaginatívnych aktivít, väčšinou presne okopírovaných. Týmito činnosťami sa zaoberá rigidne a repetitívne. Chýba zmysel aktivít, ktorý podstatou je zmysluplné zapodievanie sa so slovami (napr. spoločenských rozhovorov, literatúry najmä beletrie, ako aj slovných hračiek).¹⁶

2.2 ŠPECIFIKÁ AUTIZMU

Pre autistické dieťa sú charakteristické z behaviorálneho hľadiska rôzne excesy a deficity správania.

- **excesy**

sú považované také prejavy správania, ktoré sú pre svoju intenzitu alebo frekvenciu neprimerané, prípadne sú neprimerané práve nízkou intenzitou alebo frekvenciou.

- **deficity**

sú také prejavy, ktoré sa nevyskytujú v patričnej sile, alebo tiež ktoré sa nevyskytujú vôbec a ich absencia je nežiaduca.

Pri autizme **medzi behaviorálne excesy patrí** sebastimulácia, sebazraňovanie, sebapoškodzovanie a nutkavé správanie. **Medzi behaviorálne deficity patrí** reč, sociálne správanie a problémy s pozornosťou a sústredením.

Všetky **excesy a deficity** je potrebné študovať a pochopiť v závislosti s prostredím, ktoré autistické dieťa obklopuje. Pokiaľ je tento vzťah pochopený a analyzovaný, potom sa objavuje snaha meniť prostredie tým spôsobom, aby sa určité špecifické javy posilnili a iné nevhodné utlmili, prípadne aby sa žiaduce udržali.¹⁷

2.2.1 PROBLEMOVÉ SPRÁVANIE

Pre deti s autizmom je charakteristické vyzývané správanie. Typy problémového správania u autistov:

- **Výbuchy a záchvaty hnevu:**

¹⁶ Porov. ŠEDIBOVÁ, A.: *ABC autistickej triedy*, Bratislava : MERKUR Print, 1988, s. 12.

¹⁷ Porov. ŠEDIBOVÁ, A.: *ABC autistickej triedy*, Bratislava : MERKUR Print, 1998, s.17

Prejavujú sa plačom, kričaním, vrieskaním, kopaním a hryzením. Môžu trvať niekoľko sekúnd, ale tiež sa môžu prejavovať ako dlhotrvajúce stavy. Je dôležité rozpoznať či je dieťa v nekontrolovateľnom záchvate, alebo ho má pod kontrolou. Dôležité je aby človek pracujúci s autistickým dieťaťom zostal pokojný. Je potrebná snaha utlmiť záchvat hneď na začiatku. Dieťa záchvat zvyčajne neukončí samo, dobrovoľne. Pri takýchto situáciách je dobré pokúsiť sa odvieť pozornosť dieťaťa, prípadne sa pokúsiť povedať mu aby prestalo, použitím frázy: „Už toho bolo dosť, stačilo“ a pod.¹⁸

Pokiaľ dieťa stále zotrúva v záchvate, treba si uvedomiť, že keď je už raz vyslovená požiadavka, treba si na nej trvať. Inak sa dieťa naučí, že zotrvaním vo svojom správaní sa vyhne požiadavkám. Trvaním na požiadavkách sa dieťaťu prezentuje správanie akoby záchvat nenastal. Treba byť však prístupný ku kompromisom.

Ak má dieťa výbuch pod kontrolou pomáha aj oddych. Jeho zmyslom je, že dieťa nedostane to, čo zamýšľalo svojím správaním a ani príslušnú pozornosť toho, na koho bolo správanie zamerané.

Pokiaľ je dieťa schopné fyzicky ublížiť sebe alebo iným je nevyhnutné ho fyzicky obmedziť. Treba hovoriť vždy kludne a snažiť sa dieťa upokojiť. Niektorým deťom, ktoré sú vyčerpané pomôže zmena prostredia alebo činnosti.

- **Hyperaktivita**

Autistické deti sú často hyperaktívne, behajú dokola a rýchlo striedajú činnosti. Treba tu dávať pozor na prestimulovanie dieťaťa, snažiť sa zapájať do pozitívnej činnosti a zostať s nimi, dodržiavať časové vymedzenie pri jednotlivých úlohách. V každom prípade treba brať ohľad aj na ostatné deti, lebo ak jedno dieťa má povolené hrať sa na naháňačku dlhšie, vzrastie aj aktivita ostatných detí. Ak by sa niekto domnieval, že hra na naháňačku ich unaví, mýli sa, neunavia sa.

Taktiež pri tomto type autistických detí, netreba očakávať, že zadanú úlohu dokončia bez dozoru.¹⁹

- **Deštrukcia**

Autistické deti bývajú aj deštruktívne a to často z dôvodov, že sa inak samy nedokážu zamestnať alebo sú nahnevané, prípadne chcú upútať pozornosť. Pre takéto správanie je charakteristické hádzanie a prevracanie predmetov, trhanie a podobne.

Pokiaľ ide o dieťa, ktoré chce len upútať pozornosť, môže pomôcť ignorovanie, ale tiež sa môže ešte vystupňovať. Dieťaťu treba venovať pozornosť vo chvíli, keď prestane

¹⁸ Porov. THOROVÁ, K.: *Poruchy autistického spektra*, Praha : Portál, 2006, s. 162.

¹⁹ Porov. THOROVÁ, K.: *Poruchy autistického spektra*, Praha : Portál, 2006, s. 165.

s deštrukciou. Pokiaľ ide o príležitostný problém, možno dieťa pokarhať a jednoducho mu povedať, aby prestalo. Inak treba dieťa pokojne vyzvať na upratanie rozhádzaných vecí, napríklad „podme to pozbierať“. Treba sa snažiť nezvyšovať hlas a nevenovať tomu prílišnú pozornosť. Ak patrí dieťa medzi nadanejšie je možné s ním vyjednávať, treba sa s ním porozprávať a pokúsiť sa dosiahnuť dohodu. U detí, ktoré sú známe svojim deštrukčným správaním je potrebné obmedziť také činnosti a úkony, ktoré dieťa robí z prinútenia.

- **Neochota**

Dieťa ignoruje alebo odmieta zadávané požiadavky. V takýchto prípadoch je nutné opakovať požiadavku rozhodným a pozitívnym spôsobom, je možné tiež ponúknuť vysvetlenie, prečo je daná požiadavka žiadaná. Ak je to potrebné, dieťa treba rozhodne, ale jemne fyzicky usmerniť.

- **Agresivita**

Medzi agresívne prejavy dieťaťa sú zaradené strkanie, bitie, hryzenie a podobne. Tieto prejavy môžu byť namierené na dospelého, ale tiež aj na ostatné deti. V žiadnom prípade sa dieťaťu nemožno odplácať, je dobré predvídať okolnosti a tak predchádzať agresivite. „Obete“ agresivity treba utešovať. Agresívne dieťa treba pokarhať, to môže byť sprevádzané tichým sedením na stoličke. Pri vážnejších incidentoch je nutné fyzické obmedzenie dieťaťa, je dôležité dbať na bezpečnosť ostatných detí a osobnú bezpečnosť.

- **Stereotypné správanie**

U detí s autizmom je známe, že opakujú určitý štýl správania alebo hry. Napríklad sa hrajú stále rovnakým spôsobom, alebo opakujú určité pohyby a podobne.

Takého správanie sa dovoľuje, ale iba v regulovanom čase. Povolenie zaužívaného stereotypu môže slúžiť ako odmena za urobenie niečoho iného. Pokiaľ je snaha obmedziť toto správanie, treba upriamiť pozornosť dieťaťa na niečo iné, ak dostane na výber je pravdepodobnejší úspech. Dieťa však musí byť zamestnané. Autistické deti opakujú určité správanie veľmi dlho a je nepravdepodobné, že prestanú samy od seba. Pri poučaní ich možno napomenúť, ale treba predísť neustálemu karhaniu.

- **Perserverujúce otázky**

Deti s autizmom často opakujú tú istú otázku, stále za sebou. Môže to súvisieť s tým, čo práve robia alebo otázka súvisí s nejakou minulou príhodou.²⁰

²⁰ Porov. THOROVÁ, K.: *Poruchy autistického spektra*, Praha : Portál, 2006, s. 171.

Niekedy je vhodné otázky ignorovať. Prípadne poskytnúť jednu odpoveď alebo obmedzený počet odpovedí pri každom jednotlivom stretnutí. Ak dieťa napriek tomu stále opakuje otázku, treba ju potvrdiť iba súhlasom. Napríklad: „Áno počul som Ťa“, alebo „Ty poznáš odpoveď“. Potom treba rozhovor zamerať na inú tému. Keď je otázka dieťaťa spojená so strachom, je potrebné odpovedať upokojujúcim a ubezpečujúcim spôsobom.

- **Nadávanie**

Autistické deti často opakujú nadávky, pretože sú spoľahlivým nástrojom na upútanie pozornosti. Spravidla nerozumejú zmyslu toho, čo hovoria.

V mnohých prípadoch je takýto prejav správania najlepšie ignorovať, treba dávať pozor na reakcie a nedávať vedieť, že nadávka zaskočila alebo prekvapila. Deti používajúce nadávky voľne, sa treba snažiť naučiť ich primeranejšie alternatívy.

- **Kričanie**

Môže sa prejavovať ako reakcia na niečo, čo dieťa nemá rado, alebo je nahnevané, ustráchané, alebo sa mu jednoducho páči ten zvuk.

Ak sa krikom prejavuje reakcia na niečo, treba odstrániť príčinu. Ak je to protest proti niečomu, treba krik ignorovať a pokračovať v práci akoby sa nič nestalo, prípadne mu povedať aby prestalo, použitím frázy napr. „To už stačilo“. Niekedy môže pomôcť, ak sa dieťaťu chytia jemne ústa a dospelá osoba si priloží prst na pery a pošepká „psst“. Ak je to nutné treba odvieť kričiacie dieťa z miestnosti von.

- **Použitie hluku na zablokovanie**

Niekedy sa autistické deti správajú hlučne, aby zmarili zámer pedagóga.

V takýchto prípadoch, treba dieťaťu povedať aby prestalo zaužívanou frázou, je možné zvýšiť hlas, ale bez hnevu. Je potrebné sa snažiť prelomiť hluk použitím náhleho iného zvuku, napríklad tlesknutím. Alebo sa začnú šepkať inštrukcie a pokyny, aj to autistické dieťa môže zaujať.

- **Nedostatok strachu z nebezpečenstva**

Niektoré autistické deti si neuvedomujú nebezpečenstvo vyplývajúce z rôznych situácií. Napríklad skáču z výšok a podobne.

Treba dávať pozor a predvídať všetky možné nebezpečenstvá ako horúce veci, sklo, elektrinu, jedy, drogériu atď. Dieťa je upozornené na nebezpečenstvá a ich možné dôsledky. Ak je to nevyhnutné zdroj nebezpečenstva sa musí premiestniť.²¹

²¹ Porov. THOROVÁ, K.: *Poruchy autistického spektra*, Praha : Portál, 2006, s. 174.

- **Úzkosť**

Autistické dieťa môže byť na určité situácie extrémne úzkostlivé. Buď je to racionálne založené (bojí sa vyliezť na múrik) alebo iracionálne (hrozí sa umývania rúk).

V týchto prípadoch je potrebné zistiť, či je úzkosť opodstatnená. Dieťa treba chrániť, niekedy je ale potrebné aby bolo dieťa vystavované situáciám „jeho strachu“.

- **Pľutie**

Takéto správanie môže zahŕňať zabávanie sa dieťaťa so slinami alebo priame pľutie na ľudí okolo.

Hrajúcemu sa dieťaťu treba povedať jednoducho, aby prestalo „Nepľuj“ a nespokojnosť mu treba ukázať utieraním jeho úst, odporúča sa zmeniť druh aktivity, Ak sa dieťa predvádza, zaujíma sa postoj ignorácie, u niektorých detí pomáha keď sú vyzvané, aby si samy poutierali ústa. Nie je dobré ukázať dieťaťu znechutenie.

- **Zvláštne chute**

Dieťa môže mať neprimerané chute jesť napríklad piesok, lepidlo, piť prípravok na umývanie riadu a iné nepoživatelné prípravky.

Je potrebné snažiť sa dieťaťu vysvetliť a informovať ho o nevhodnosti jeho správania. V každom prípade je nutné odstrániť zdroj opakovanej aktivity, dieťaťu sa obmedzí prístup k takýmto prípravkom. Dieťa treba sledovať, či neprehltlo niečo neprimerané.

- **Odstraňovanie odevu, opakované vyzliekanie sa a vyzúvanie**

Príkladom tohto správania môže byť situácia, kedy si dieťa nepretržite vyzúva topánku a to spôsobom, ktorý je neprimeraný jeho veku.

Musí sa zistiť, či je odstránenie niektorej časti odevu odôvodnené, napríklad premočené alebo či sa dieťa cíti pohodlne. Neodporúča sa reagovať príliš prísne, pokiaľ nešlo o naliehavý prípad. Postupuje sa tak, že dieťa nie je pripustené k ďalšej aktivite, ak nesúhlasí so zadanými požiadavkami. Nie je prípustné, aby sa takéto správanie zmenilo na hru.²²

- **Útek**

U autistických detí sa útek môže stať hrou, ak chce byť dieťa prenasledované, alebo je to zámerný pokus o útek.

²² Porov. THOROVÁ, K.: *Poruchy autistického spektra*, Praha : Portál, 2006, s. 172.

Na deti, ktoré sú známe ako potencionálni utečenci, treba dávať predvídavo pozor. Je potrebné sa vždy ubezpečiť, či sú priestory kde sa dieťa nachádza bezpečné. Pri zbadaní dieťaťa je treba ho zavolať späť.

- **Pasívne správanie**

Pre niektoré deti s autizmom je charakteristické, že pasívne sedia a sú spokojné. Je to vážny problém. Takýmto deťom treba dať pocítiť pozornosť a nenechať ich aby sa zašili do úzadia, kde ich nikto nepozoruje. Pozor treba dať na opakujúce sa stereotypné činnosti, ktoré vyzerajú konštruktívne. Je dobré zamerať sa na spoločnú fyzickú hru. Je nutné rozlišovať frázy „mať rád“ a „nemať rád“.

- **Sebazraňovanie**

Prejavuje sa rôzne ako hryzenie rúk, búchanie hlavy, ťahanie za vlasy a podobne. Sebazraňovacie správanie môže vzniknúť aj vtedy, keď sa dieťa nudí.

Pri takejto situácii treba zvoliť inú činnosť alebo rozptýlenie. Pokiaľ dieťa týmto spôsobom vyhľadáva pozornosť, treba to ignorovať, no dávať pozor, aby sa takéto správanie nerozrastalo. Ak je to možné, treba dieťa upozorniť, aby prestalo a ovládalo sa. Keď je to nevyhnutné je potrebné dieťaťu nasadiť medikamentóznú liečbu.²³

2.3 PROSTRIEDKY POTREBNÉ K EDUKÁCII

Do všeobecného prostredia, v ktorom sa pohybuje autistické dieťa patrí fyzické prostredie, atmosféra a organizácia.²⁴

- **Fyzické prostredie:**

Dôležité je, aby prostredie bolo vždy bezpečné a pohodlné. Nie veľa autistických detí dokáže povedať, že sa bojí, alebo je v nepohodlí a necíti sa dobre. Niektoré deti neznášajú keď majú špinavé ruky a tak je potrebné zabezpečiť, aby si mohlo po každej činnosti ruky umyť. Veľký dôraz sa kladie na pozíciu sedenia. Pre autistu sú mnohé činnosti pri nesprávnom sedení oveľa zložitejšie, čo ho môže frustrovať.

- **Atmosféra:**

²³ Porov. THOROVÁ, K.: *Poruchy autistického spektra*, Praha : Portál, 2006, s. 176.

²⁴ Porov. ŠEDIBOVÁ, A.: *ABC autistickej triedy*, Bratislava : MERKUR Print, 1998, s. 18.

Ak je to možné treba sa pokúsiť udržiavať priateľskú, srdečnú, pozitívnu, pokojnú atmosféru. To znamená oddelenie tých detí, ktoré sú stiesnené alebo nahnevané aby nepreniesli takéto správanie na druhé deti. Ideálny stav je keď sú deti zamestnané. Pri práci s autistickými deťmi je potrebné sa vyhnúť zvýšenému a rozrušenému hlasu, je to dôležité hlavne pri deťoch, ktoré vyžadujú dôslednosť. Zvýšený hlas má tendenciu rozrušiť viac detí. Treba dávať pozor aby deti neboli prestimulované množstvom činností alebo zapojené do príliš hlučných hier a aby nepresiahli vrchol.²⁵

- **Organizácia:**

Nielen autistické deti sa cítia bezpečnejšie a šťastnejšie v prostredí, ktoré je organizované a plánované. Autistické deti si vytvárajú rituály, stereotypie alebo zvyky, ktoré majú obsedantný charakter. Ak sa práve nepracuje na znížení výskytu niektorej obsesie, možno ich pozitívne využiť. Pri situácii, kedy napríklad dieťa trvá na tom, aby malo vždy tú istú stoličku pri spievaní sa môže takéto správanie využiť na upokojenie dieťaťa, prípadne na motivovanie k činnosti, ktorú by dieťa radšej nerobilo. Treba sa pokúšať zachovávať určité známe rutiny. Napríklad umývanie rúk po určitých činnostiach. Čo sa týka aktivít uskutočňovaných v hracom priestore tie by mali byť dostatočne vyhovujúce a rôznorodé, bez využitia veľkého množstva prostriedkov na hranie, lebo by mohlo dôjsť k prestimulovaniu dieťaťa a mohlo by to spôsobiť neporiadok.

Ak by bolo dieťa nútené vykonávať niečo čo je nad jeho sily, môže to viesť k frustrácii a vyvolaniu hnevu. Opačná situácia je ak sa deti zaoberajú stále iba hračkami, ktoré zodpovedajú tomu čo hravo zvládnu, prídu do štádia, že sa nudia. U väčšiny autistických detí je diskrepancia medzi chronologickým a vývinovým vekom. Pri plánovaní a vykonávaní činností je potrebné sa orientovať podľa vývinového veku. Všetky deti, s ktorými sa pracuje je treba poznať individuálne.²⁶

Pri práci s autistami je potrebné prezentovať pokojný, vrúcny prístup k deťom. Treba používať veľa fyzického kontaktu, viac ako je premerané u zdravého dieťaťa toho istého veku. Fyzický kontakt môže deti potešiť ak sú stiesnené, upokojiť pri úzkosti a byť užitočný pri rôznych činnostiach.

Ku konfrontácii s autistickým dieťaťom príde vtedy, ak sa priamo prejde k činnosti, ktorú si dieťa samo nevybralo alebo k činnosti, ktorá je vzdialená jeho výberu. Pri konfrontácii je dôležité dbať na porozumenie dieťaťa, nakoľko všetky autistické deti majú jazykové problémy rôzneho stupňa a tak im treba pomôcť tak, že budú vidieť čo sa okolo

²⁵ Porov. THOROVÁ, K.: *Poruchy autistického spektra*, Praha : Portál, 2006, s. 83.

²⁶ Porov. ŠEDIBOVÁ, A.: *ABC autistickej triedy*, Bratislava : MERKUR Print, 1988, s. 32.

nich deje. Napríklad dieťa lepšie porozumie príkazu „sadni si“, ak uvidí pripravenú stoličku. Cieľom práce s autistickými deťmi je dosiahnuť ich čo najlepšie porozumenie.

Z blízkosti autistu je potrebné odstrániť rozptyľujúce zvuky a predmety, prípadne sa dieťa odvedie do tichšieho prostredia. Väčšina autistických detí má problémy s nadviazaním očného kontaktu s druhou osobou, treba ich povzbudzovať a nacvičovať pohľad do tváre. Pri práci s autistickými deťmi je nutné sa vyjadrovať jednoducho a dostatočne jasne. Pri porozumení deťom pomáhajú jednoduché, najbežnejšie gestá napr. ukazovanie a to napriek tomu, že majú problémy s porozumením gestikulácie, ako aj s porozumením reči. Na začiatku príkazu, treba povedať meno dieťaťa, tento postup sa zavedie ako zvyk predovšetkým u detí, ktoré ťažko rozumejú. Sleduje sa tým zaujatie dieťaťa hneď na začiatku inštrukcie a dieťa si potom udrží pozornosť aj pri jej pokračovaní. Ak by bola povedaná inštrukcia a potom meno dieťaťa, môže mu odkaz ujsť a zameria sa len na svoje meno.

Od autistického dieťaťa je nutné vždy očakávať odpoveď. Deti dokážu odhadnúť váhanie a potom neinklinujú k tomu, aby splnili požiadavku, ktorá je od nich žiadaná. Pri práci s autistami by sa vôbec nemali používať otvorené otázky. Na takúto otázku dieťa veľmi ťažko hľadá odpoveď, oveľa ľahšie je preň, keď otázka obsahuje napríklad dve možnosti výberu činnosti, hry a pod. Autistu treba povzbudzovať v tom, aby si vybral, no keď sa od neho niečo žiada a zároveň sa očakáva, že to vykoná namiesto otázok sa používajú pozitívne inštrukcie. Napríklad: „Janko, pod' sem a kresli“ namiesto „Janko...chceš kresliť?“²⁷

2.4 AUTISTICKÉ SPEKTRUM

V dôsledku vrodeného poškodenia mozgových funkcií, ktoré dieťaťu umožňujú komunikáciu, sociálnu interakciu a symbolické myslenie (fantáziu), dochádza k tomu, že dieťa nedokáže vyhodnocovať informácie rovnakým spôsobom ako dieťa rovnakej mentálnej úrovni. Vníma, prežíva a taktiež sa správa inak. **Poruchy autistického spektra** nedagnostikujeme len na základe niekoľkých prejavov ale vždy na základe prítomných viacerých symptómov v špecifických oblastiach. Pervazívne vývojové poruchy sa podľa

²⁷ Porov. ŠEDIBOVÁ, A. *Detský autizmus*, Bratislava : Sposa, 1999, s. 21.

Thorovej vždy v prvých rokoch života, typické vekové rozhranie záleží na konkrétnom type poruchy.²⁸

„Celkový rámec prejavov charakterizovaných triádou poškodení, môžeme nazvať autistické spektrum. Je to termín zhruba ekvivalentný termínu pervazívne vývinové poruchy, ale viac preferovaný, pretože profil schopností a poškodení týchto prejavov je skôr nesúrodý (spektrálny) ako pervazívny (prenikavý).“²⁹

2.5 AUTIZMUS VO VZŤAHU K MENTÁLNEJ RETARDÁCII

Autizmus a mentálna retardácia sú dva rozdielne syndrómy, môžu sa čiastočne prekrývať. Pri mentálnej retardácii ide o oneskorenie vývinu, pri autizme o jeho kvalitatívne narušenie – odchýlku od obvyklého vývinu. Aj keď medzi mentálnu retardáciu a autizmus nemôžeme dať znak rovnosti, až 75% jedincov s autizmom má aj mentálnu retardáciu.

Prejavy syndrómu autizmu sú rôzne a tiež stupeň závažnosti v jednotlivých prípadoch iný. Závisia aj od veku postihnutého. Deti, ktoré zodpovedajú diagnostickým kritériám autizmu, majú rôzne intelektuálne schopnosti. Niektoré sú ťažko retardované, nekomunikujú, môžu mať obmedzené pohybové schopnosti. Iné, väčšinou tie s diagnózou Aspergerov syndróm majú vysoké IQ, rozprávajú v celých vetách a sú veľmi aktívny³⁰. Autisti, ktorých inteligencia je v norme alebo takmer v norme, predstavujú asi 25% autistickej populácie. Čím je vyššia inteligencia, tým lepší je celkový vývin, čo sa prejaví v samostatnosti a v zmiernení autistických príznakov. Pečeňák vo svojej práci píše, že priaznivejší vývin možno očakávať u detí, ktoré dosiahli IQ vyššie ako 50 a verbálne prejavy sa u nich prejavili v prvých piatich rokoch života.

Mentálna retardácia je stav, pri ktorom nedošlo k úplnému a primeranému rozvoju mentálnych schopností človeka.

Deti s mentálnou retardáciou majú emocionálne a behaviorálne problémy s flexibilitou myslenia, často s rečovými, pohybovými a sociálnymi schopnosťami, adaptáciou.

Stanovenie stupňa mentálnej retardácie a úrovne vývinu reči má veľmi dôležitú úlohu s hľadiska prognózy a tvorby individuálnej terapie detí s autizmom.

²⁸ Porov. THOROVÁ, K.: *Poruchy autistického spektra*, Praha : Portál, 2006., s. 177.

²⁹ Porov. ŠEDIBOVÁ, A.: *Detský autizmus*, Bratislava : SPOSA, 1999, s. 3.

³⁰ Porov. Gillberg, Ch. - Peeters, T.: *Autismus – zdravotní a výchovné aspekty*, Praha : Portál, 2003, s. 46

Deti s autizmom na rozdiel od mentálne retardovaných detí majú väčšie problémy chápať prejavy emócie, súcitu, či pohladenie, ako aj priateľské uchopenie okolo ramien.³¹

Rozdelenie autizmu podľa miery mentálneho postihnutia:

- **Vysoko funkčný autizmus** – bez prítomnosti mentálneho postihnutia (IQ minimálne 70)
- **Stredne funkčný autizmus** – ľahký alebo stredný stupeň mentálneho postihnutia (IQ 39-69)
- **Nízko funkčný autizmus** – ťažký až hlboký stupeň mentálneho postihnutia: nemajú rozvinutú reč, veľmi málo nadväzujú kontakt a v symptomatológii prevládajú stereotypné, repetitívne príznaky³²

³¹ Porov. Thorová, K.: Poruchy autistického spektra, Praha : Portál 2006, str. 286

³² Porov. PEČENÁK, J.: *Identifikácia autistických prejavov u detí s MR*, Bratislava : Lekárska fakulta UK, 1995, s. 9 – 12.

3 SÚČASNÉ VÝCHOVNO – VZDELÁVACIE PRÍSTUPY K AUTIZMU

V súvislosti s ovplyvňovaním autistických prejavov sa veľmi často stretávame s termínom „terapia“, ktorý v mnohých z nás vyvoláva predstavu, že ide o liečenie v medicínskom slova zmysle. Žiaľ, nakoľko neexistuje jasná príčina autizmu, jeho liečba v zmysle vyliečenia nie je možná.

Autizmus, ako trvalý stav, však možno výrazne ovplyvňovať, predovšetkým špeciálnymi metódami a prístupmi, ktoré najčastejšie zastrešujeme termínom terapie autizmu. Ide o špecifické metódy výchovy a vzdelávania, označované ako edukačné. Čím skôr začneme aplikovať autizmu špecifické edukačné metódy, tým lepšie pre dieťa.³³

Metódy na výchovu a terapiu sa neustále vyvíjajú a zdokonaľujú. Pre odborníkov je nutné, aby sa s týmito novými metódami a postupmi neustále oboznamovali a prispôbovali ich potrebám a možnostiam autistických jedincov. Techniky je možné aj vhodne kombinovať, vyberať si to, čo je najlepšie pre ten ktorý prípad. Pri terapii je nutné, aby sme do úvahy brali osobu s autizmom ako jedinečný prípad, pristupovali k nej individuálne a vzhľadom k nej vyberali vhodné techniky, najpoužívanejšie prístupy, ktoré máme v súčasnosti k dispozícii.

3.1 BEHAVIORÁLNA MODIFIKÁCIA

Prvýkrát metódu použil Ivan Lovaas v roku 1960 pri práci s deťmi s autizmom a je založená na fakte, že nepríjemný následok (trest) vedie k obmedzeniu nevhodného správania a príjemný následok (odmena) povzbudzuje žiaduce správanie. V súčasnosti sa behaviorálna modifikácia sústreďuje najmä na pozitívne metódy. Pri ovplyvňovaní správania ide buď o učenie sa niečomu novému alebo odúčaniu nežiaduceho.

Niektoré metódy patriace do behaviorálnej modifikácie podľa Shoplera:

- **Pozitívne posilňovanie**

³³ Porov. ŠEDIBOVÁ, A.: *ABC - autistickej triedy*, Bratislava : MERKUR Print, 1998, s. 18.

– posilnenie určitého prvku v správaní tým spôsobom, že po správaní nasleduje odmena.

- **Podnecovanie**

– pri chýbajúcom type správania. Príklad využitia: napr. pri učení sa rozprávania alebo obliekania používame fyzickú manipuláciu (pridržiavame pery pri vyslovovaní hlások, pridržiavame veci pri nácviku obliekania). Dôležité je to, aby podnecovanie bolo funkčné a viedlo k vytvoreniu správneho typu správania a tiež aby bolo z našej strany postupne zoslabované až úplne eliminované.

- **Modelovanie**

– určené k vytváraniu nových návykov, zručností. Príklad využitia: napr. pri výučbe imitácie hlasových prejavov u nehovoriacich detí. Deti sú odmeňované za každý správny zvuk, ktorý vyprodukujú okamžite po prevedení žiadaného zvuku terapeuta. Postupne ak sú už deti naučené pohotovo reagovať, terapeut odmeňuje len tie zvuky, ktoré sa podobajú žadanému zvuku. Nakoniec sa jednotlivé žadané zvuky budú skladať do slov a postupne do viet.³⁴

- **Vyhasínanie**

– slúži na zmiernenie nežiaducich prejavov v správaní. Príklad využitia: záchvaty, účelom ktorých je prilákanie pozornosti. Mnohé deti (nielen autistické) sa naučia, že záchvatom prilákajú pozornosť svojho okolia, alebo inak ovplyvnia ľudí okolo seba. Dieťa začne kričať, má záchvat, aby prilákalo matkinu pozornosť a tá mu dá niečo, po čom dieťa túži. Správanie sa potom opakuje a je upevnené, keď je takto pozitívne odmeňované. Pri použití techniky vyhasínania reagujeme tak, že sa žiadne pozitívne posilňovanie nespraví dieťaťu nedáme to, po čom túži, čo si vyžaduje. Treba si uvedomiť, že vyhasnutie nenastane okamžite. Niekedy sa stane, že na začiatku dochádza k zvýšeniu nevhodnej aktivity, lebo dieťa sa snaží zachovať staré spôsoby. Môžeme očakávať, že nežiaduce správanie bude „vyhasínať“ postupne, pomaly

3.2 TEACCH – PROGRAM

Ide o najrozšírenejší vzdelávací program, ktorý sa používa pri práci s deťmi s autizmom. Program TEACCH – Treatment and Education of Autistic and related

³⁴ Porov. SCHOPLER, E. – REICHLER, R. – LASINGOVÁ, M.: *Stratégie a metódy výuky detí s autizmom a ďalšími vývojovými poruchami*, Praha : Portál, 1998, s. 42.

Communication handicapped Children (liečba a vzdelávanie detí s autizmom a poruchami komunikácie).³⁵

Autorom je Dr. Eric Schopler zo Severnej Karolíny, USA, ktorý začal pracovať s autistikými deťmi a ich rodičmi v roku 1966. Tento program sa stal celoštátnym programom Severnej Karolíny s mandátom poskytovať služby, výskum a multidisciplinárne školenia v oblasti autizmu a príbuzných vývinových porúch. Nesúhlasil s dovtedy existujúcimi psychoanalytickými teóriami o pôvode autizmu, v ktorých sa predpokladalo, že deti s autizmom reagujú svojou uzavretosťou na patologických rodičov, „chladné matky“, ktoré svojím negatívnym a odmietavým podvedomým postojom vyvolávajú autistické symptómy. Liečebný prístup spočíval najskôr v odobratí dieťaťa rodičom a umiestnením do ústavu. V spolupráci Schoplera, autistických detí a ich rodičov sa podarilo vyvinúť TEACCH, ktorý je založený na filozofii, že dieťa nebude odobraté rodičom, ale zostáva v ich starostlivosti a rodičia sú považovaní za tých, ktorí dokážu poskytnúť pomoc odborníkom a spolupracovať.

Pri práci s programom sa rešpektuje **sedem princípov**:

- 1) **Zlepšenie adaptácie**
- 2) **Spolupráca s rodičmi**
- 3) **Stanovenie individuálneho vyučovania**
- 4) **Štruktúrované vyučovanie**
- 5) **Rozvoj schopností**
- 6) **Kognitívna a behaviorálna terapia**
- 7) **Všestranný výchovný model**

V tomto období je jedinou účinnou terapiou pre osoby postihnuté autizmom správny **edukačný prístup**.

Cieľom edukácie u autistov je pozitívne ovplyvňovanie poškodených oblastí.

V **učebných osnovách** pre autistické deti musia byť zakomponované osobitné ciele edukácie autistov, ktoré vyplývajú zo špecifik tohto postihnutia. Učebné osnovy zahŕňujú nasledovné oblasti:

- Správanie – rozvíjanie správania nevyhnutného k dosiahnutiu úspechu v učení, odbúravanie rušivého správania, ktoré interferuje s efektívnou edukáciou
- Komunikácia – sluchová pozornosť, expresívna a receptívna reč

³⁵ Porov. RICHMAN, S.: *Výchova dětí s autismem*, Praha : Portál, 2006, s. 14.

- Funkčné akademické schopnosti – percepcia, zručnosti, ktoré sú predpokladom písania, zručnosti, ktoré sú predpokladom čítania, matematika(čísla, peniaze, miery, váhy), čas
- Zručnosti samostatného, nezávislého života – hygiena, obliekanie, stravovanie, domáce zručnosti, profesionálne zručnosti
- Sociálne zručnosti a schopnosť využívať voľný čas – sociálny vývin, hrubá motorika, hudba, umenie, ručné práce, aktivity voľného času, hromadné cestovanie, stravovanie v reštauračných zariadeniach

Takýto rozsah učebných osnov je vyhovujúci aj v našich podmienkach na Slovensku.³⁶

3.3 METÓDA SON – RISE

Aplikovaný v domácom prostredí. Pomáha rôznym vekovým kategóriám. Terapia prebieha v uzavretej miestnosti, na dieťa nie sú kladené žiadne nároky, dieťa je bez výhrad akceptované. Terapeut opakuje akékoľvek pohyby dieťaťa. Terapeutické a výchovné metódy sa neustále vyvíjajú a každý, kto pracuje s deťmi s autizmom by si mal uverejnené metódy preštudovať a prispôbiť, aby čo najlepšie vyhovovali potrebám dieťaťa.

3.4 RELAXAČNÉ TECHNIKY

Ako uvádza Pečeňák, ide najmä o masáže rúk a nôh, ktoré majú uľudňujúci vplyv najmä na dospievajúce deti. Princíp tejto metódy spočíva v tom, že deti ležia na podložkách alebo na koberci, na podlahe s hlavou položenou na vankúši. Tichá hudba príjemne hrá a deti sú nabádané, aby sa uvoľnili, ležali kľudne a počúvali hudbu.³⁷ Počas ležania na zemi im učitelia, vychovávatelia či rodičia pomalými pohybmi masírujú ruky a nohy.³⁸

3.5 METÓDA PEVNÉHO OBJATIA (HOLDING THERAPY)

Metóda, zavedená medzi terapeutické prístupy Martou Welchovou, sa používa vtedy, ak má dieťa záchvat, je agresívne alebo autoagresívne. Terapeut dieťa pevne objíma a čaká,

³⁶ Porov. PIPEKOVÁ, J.: *Kapitoly ze speciální pedagogiky*, Brno : Paido, 2006, s. 325.

³⁷ Porov. PEČEŇÁK, J.: *Identifikácia autistických prejavov u detí s MR*, Bratislava : Lekárska fakulta UK, 1995, s. 24.

³⁸ Porov. PEČEŇÁK, J.: *Diagnostika autizmu v psychiatrii*, Bratislava : PdFUK, 1997, s. 23.

kým sa dieťa neupokojí. Na začiatku býva dieťaťu objímanie nepríjemne a často ho vyčerpáva. S dieťaťom je treba zostať v objatí aj napriek protestom a snahám uniknúť z náručia dospeléj osoby. Základným faktorom úspechu je práve prekonanie tejto negativistickej fázy u dieťaťa.

3.6 KOMUNIKAČNÁ TERAPIA

Metóda augmentatívnej a alternatívnej komunikácie sa používa hlavne u detí nehovoriacich alebo ako podporný systém v predškolskom veku u detí hovoriacich, ktorých vývoj reči je nedostatočný. Patrí sem nácvik znakov, používanie piktogramov, symbolov, písanie a čítanie slov. Ucelenou metodikou je napríklad výmenný obrázkový komunikačný systém

3.7 MUZIKOTERAPIA, TANEČNÁ TERAPIA, ARTETERAPIA

Richman uvádza, že tieto terapie sú veľmi úspešné v práci s deťmi s mentálnou retardáciou. Ukludňujú, pomáhajú prekonávať motorickú neobratnosť, zlepšujú koordináciu, majú kladný vplyv na emocionálne pochody postihnutých. Terapie tiež redukujú nevhodné správanie. Muzikoterapia – terapia hudbou, zlepšuje prejavy emócií, otvára komunikačné kanály, uľahčuje sociálne interakcie a umožňuje relaxáciu. Arteterapeutický program je veľmi prínosnou súčasťou edukácie, podporuje rozvojový proces tvorenia, ktorý umožňuje seba vyjadrovanie, prináša radosť z výsledku.³⁹

3.8 ERGOTERAPIA

Cieľom ergoterapie je nácvik pracovných návykov a správania sa, zvýšenia sebaobslužných schopností, vyplnenie voľného času. Súčasťou ergoterapeutických programov je nácvik domácich a sebaobslužných prác.

3.9 FYZIOTERAPIA A POHYBOVÁ TERAPIA

³⁹ Porov. RICHMAN, S.: *Výchova dětí s autismem*, Praha : Portál, 2006, s. 53.

Tu zaraďujeme rahabilitáciu, pohybové aktivity, ktoré sú pre dobrý vývoj ľudí s poruchou autistického spektra súčasťou každodenného programu. Patria tu vychádzky, telesná výchova, beh, bicyklovanie, plávanie, trampolíning. Uvoľňuje psychické a fyzické napätie a otvára im cestu k citovej komunikácii.⁴⁰

3.10 HIPOTERAPIA

Okrem interakcie so zvieratom – koňom, má jazda na koni i fyzioterapeutické účinky. Dochádza k pozitívnemu ovplyvňovaniu svalového napätia a rôznych motorických funkcií. Dôležitá je aj radosť z aktivity.⁴¹

3.11 CANISTERAPIA

Je interaktívna metóda, ktorá využíva kladný vzťah dieťaťa k psovi a jeho záujem o interakciu so zvieratom. Stretnutia sa zúčastňuje vyškolený psovod – canisterapeut, dieťa a pedagóg. Pod vedením pedagóga sa dieťa učí pri interakcii so psom najrôznejšie vedomosti (rovnaký princíp sa uplatňuje aj pri plávaní s delfínmi).⁴²

4 SÚČASNÉ VÝCHOVNO – VZDELÁVACIE AKTIVITY S DIEŤAŤOM S AUTIZMOM

Keď uvažujeme o autistických deťoch v zmysle rôznych „neschopností“ ktoré vytvárajú autistický obraz, je nám jasné, že v tomto prípade majú vzdelávanie a učenie veľmi ohrozené možnosti. Celý rad poškodení prítomných u autistických detí, fundamentálne zasahuje ich vývin (v zmysle vývinu ľudských bytostí, ktoré majú určité vzťahy k iným ľuďom). Z toho jasne vyplýva celkové zameranie výchovy a vzdelávanie: učenie

⁴⁰ Porov. VOCILKA, M.: *Autismus a možnosti výchovné praxe*, Praha : Septima, 1995, s. 84.

⁴¹ Porov. THOROVÁ, K.: *Poruchy autistického spektra*, Praha : Portál, 2006., s. 393.

⁴² Porov. THOROVÁ, K.: *Poruchy autistického spektra*, Praha : Portál, 2006., s. 394.

a získavanie skúseností oveľa širších než akejkolvek inej skupiny postihnutých detí. V školskom prostredí je vzťah: učiteľ – dieťa, hnacím motorom učenia dieťaťa.

U autistických detí je vytvorenie, udržiavanie a rozvíjanie tohto vzťahu cieľom samým o sebe. Keď uvažujeme o edukačných potrebách autistických detí, berieme do úvahy dve úrovne: prvá zahŕňa edukačný prístup ktorý je štruktúrovaný a organizovaný a vychádza z podrobného vývinového hodnotenia. Učenie prebieha v starostlivo upravenom prostredí, ktoré umožňuje deťom fungovať na maximálnej úrovni – vzhľadom na ich možnosti a ktoré minimalizuje potreby a možnosti oddávať sa stereotypnému a rušivému správaniu. Aj keď štruktúrovaný prístup pevne zakorenený, dostávame sa k druhej úrovni, ktorá zahŕňa sociálny vývin a vývin vzťahov k dospelým, učiteľom (vlastne každý hrá pre dieťa rolu učiteľa). Túto úroveň môžeme označiť ako terapeutickú. Je zameraná na vývin vzťahov vo všeobecnosti, ako aj na spôsoby ako pracovať s autistickým dieťaťom keď je hlavným cieľom práve vytvorenie sociálneho vzťahu, dialógu a pod.⁴³

4.1 ŠTRUKTUROVANÁ PRÁCA

Štruktúrovaná práca znamená vytvorenie systému samostatne vykonateľnej práce pomocou použitia pracovného poriadku a organizácie činnosti. Jej prostredníctvom sa vytvárajú potrebné schopnosti k výkonu samostatnej práce. Jej úlohou je, aby umožnila výučbu potrebných komunikačných, kognitívnych a sociálnych schopností k samostatnej činnosti, precvičovanie získaných poznatkov a vytvorených schopností a udržanie ich úrovne.

Podmienky štruktúrovaného výkonu práce – najdôležitejšou základnou podmienkou výuky štruktúrovanej pracovnej situácie je , aby dieťa dokázalo sedieť pri stole, skoncentrovalo svoju pozornosť na úlohu, dokázalo sledovať poradie, zistiť koniec úlohy a odpútať sa od nej.

Dĺžka a častosť výkonu práce – trvanie plnenia úlohy môže byť v rozsahu 5 až 20 minút v závislosti od schopnosti a výdrže dieťaťa, 2 až 4 krát.

Počet úloh – počet úloh môže narastať od 1 do 6 úloh. Dieťa môže dostať viac než jednu úlohu vtedy, ak je schopné samostatnej zmeny činností. Počet úloh môže byť v závislosti od času vynaloženého na výkon práce stupňa obtiažnosti úlohy.

⁴³ Porov. KVASSAYOVÁ, E. – MARTIŠKOVÁ, J.: *Autizmus a mentálna retardácia*, prístupy k autizmu, Banská Bystrica : ŠPP, 2000, s. 23.

Počet krokov v úlohách – dieťaťu je možné dať úlohu v rozsahu jedného kroku, až po viackrokové úlohy so základnou plošnou organizáciou – v závislosti od jeho schopnosti (využitím jednej alebo viacerých škatúl). Prácu je vhodné začínať najzákladnejšou úlohou postupne zvyšovať ich obtiažnosť a ukončiť obľúbenou úlohou.

Výmena úlohy – k výmene úlohy za ďalšiu dochádza vtedy, ak dieťa urobí úlohu, ktorá bola pripravená (v škatuli, v obale a pod.) na ľavej strane stola, ktorú tam pripravil učiteľ, alebo on sám. Položí ju napravo na vyznačené miesto, resp. ju odnesie na policu, odkiaľ ju zobralo. Tento postup bude dieťa opakovať dovtedy, kým škatule s úlohami, resp. značky označujúce škatule nebudú odnesené zo stola.

Odporúčané typy úloh:

- Porovnávanie predmetu s predmetom, obrazu s obrazom, až k porovnávaniu predmetu a obrazu
- Triedenie podľa rôznych kritérií (farba, tvar, veľkosť, funkcia, kvalita materiálu a pod.)
- Montovanie (skrutkovanie, vkladanie a pod.)
- Balenie viacerými technikami (do krabice, do obálky a pod.)
- Ukladanie do poradia podľa daných kritérií.
- Nacvičovanie úloh spojených so sebaobsluhou (zapínanie gombíkov, zatiahnutie zipsov, šnurovanie topánok a pod.)⁴⁴

4.2 ROZVÍJANIE KOMUNIKAČNÝCH SCHOPNOSTÍ

Rozvíjanie schopností komunikácie, nadväzovanie kontaktov, ich udržanie, ako aj výmena informácií, sú nástrojmi na socializáciu dieťaťa s autizmom. Základným problémom nie je chýbajúca reč alebo porucha jej vývinu, ale poškodenie zámeru komunikácie, resp. pochopenia funkcií komunikácie. U každého dieťaťa s autizmom – nezávisle od úrovne jeho verbálnych schopností – je prvoradým cieľom vytvoriť komunikatívnu kompetenciu zodpovedajúcu úrovni schopností daného jedinca. V záujme realizácie tohto cieľa je potrebné učiť sa používať komunikačné prostriedky vytvorené pre daného jedinca (napr. alternatívne komunikačné systémy, metakomunikáciu).

⁴⁴ Porov. ŠEDIBOVÁ, A.: *ABC autistickej triedy*, Bratislava : MERKUR Print, 1998, s. 35.

Schopler, Lansing do cieľov výuky zahrňujú začiatok vokalizácie, jednoslovný verbálny prejav, krátke vety, sociálne reakcie, popis činností a udalostí. Kladenie otázok a spoločenskú konverzáciu. Každé jazykové cvičenie musí vyhovovať zvláštnostiam ktorým dieťa vyjadruje svoje prianie. Pre jedno dieťa to bude mazliť, pre iné autičko. Slovnú zásobu vyberáme tak, aby bola zmysluplná, užitočná a zodpovedala vývinovej úrovni dieťaťa.⁴⁵

4.2.1 CHARAKTERISTIKA KOMUNIKÁCIE S DEŤMI S AUTIZMOM

Väčšina detí s autizmom nerozpráva, iné majú echolálie t.j. okamžite alebo s oneskorením zopakujú počuté, ale sú i deti, ktoré v určitých kontextoch používajú rečové formy adekvátne.

Z hľadiska porozumenia je obraz veľmi rôznorodý, niektoré deti do určitej miery chápu hovorenú reč, iné na reč vôbec nereagujú. Charakteristické je, že porozumenie reči aj dobre hovoriaceho dieťaťa zaostáva za jeho rečovou produkciou. Typické pre všetku deti s autizmom, i tie, ktoré pomerne dobre reagujú na reč je, že všetko počuté chápu doslovne.

Spoločnou črtou, ktorá sa vzťahuje aj na deti používajúce reč je, že sa úspešnejšie v spracovávaní konkrétnych informácií, ako v chápaní exaktného a komplikovaného systému znakov, akou je napríklad reč.

4.2.2 MERANIE KOMUNIKAČNÝCH SCHOPNOSTÍ

Komunikačné schopnosti je potrebné z hľadiska pochopenia a používania zmerať v nasledovných oblastiach. Meranie sa zameriava na spontánne existujúce schopnosti:

1. Spôsoby a úrovne komunikácie:

verbálno-alternatívna, metakomunikácia odrážajúca sa v správaní. V širšom chápaní sem patria tie prejavy správania, ktorými dieťa reaguje na podnety, ktoré sa ho dotýkajú, to bez toho, aby ich používalo a ovplyvňovanie svojho okolia vedome

2. Nástroje komunikácie:

predmety, obrazy, prirodzené gestá, znaky, reč, tóny a pod.

3. Slovná zásoba:

⁴⁵ Porov. SCHOPLER, E. – REICHLER, R. – LASINGOVÁ, M.: *Stratégie a metódy výuky detí s autizmom a ďalšími vývojovými poruchami*, Praha : Portál, 1998, s. 81.

využívaná na pomenovanie predmetov, osôb, činov, miest, činností, kvality, vnútorných stavov a pod. Pri meraní musíme počítat' s doslovným chápaním, ako aj s tým, že chápanie a používanie závisí od kontextu.

4. Meranie funkcií

získame obraz o tom, na čo používa dieťa svoje komunikačné schopnosti, resp. o tom, aké funkcie chápe. Funkcie – ukazovanie, pozdrav, prosba, otázka, príkaz, tvrdenie, ponuka, vtip, debata, protest, upozornenie, odmietnutie, komentovanie, poskytnutie informácií, komunikácii o pocitoch

5. Kontext, rôzne situácie, v ktorých komunikujem:

kde, s kým a za akých okolností používa dieťa komunikáciu.

Na základe merania sa vytvorí špeciálny plán rozvoja komunikácie prispôsobený konkrétnemu dieťaťu.⁴⁶

4.3 ROZVÍJANIE SOCIÁLNYCH ZRUČNOSTÍ

Spomedzi troch oblastí, ktoré sú postihnuté v dôsledku autizmu (sociálne interakcie, komunikácia a imaginácia – predstavivosť), sa najvýraznejšie problémy objavujú v sociálnej interakcii.

Prvoradým cieľom edukácie je vybudovať u dieťaťa s autizmom sociálne správanie zodpovedajúce úrovni jeho schopností, resp. rozvoj a výučba elementárnych prvkov sociálneho správania. Medzi úlohami sociálneho rozvoja, okrem rozvoja schopností napomáhajúcich bezprostredné sociálne začlenenie, je dôležitou i úloha výučby činností voľného času.

Pri výbere metód učenia a rozvoja, treba brať do úvahy, že ťažkosti vyplývajúce z autizmu bránia dieťaťu v tom, aby si sociálne schopnosti osvojilo spontánnou, intuitívnou cestou. Dôsledkom toho nadobúdajú v metodológii učenia prvoradý význam kognitívne postupy a terapia správania. Popri nich môžeme primerane použiť i iné rozvojové metódy a programy, v súlade s osobitými potrebami a úrovňou schopností dieťaťa.

Sociálny rozvoj preniká celým procesom rozvoja, objaví sa vo všetkých oblastiach ako cieľ, úloha, alebo ako podmienka. Výučba komplexného vzoru správania bude úlohou základnej školy.⁴⁷

⁴⁶ Porov. HRDLIČKA, M. – KOMÁREK, V.: *Dětský autismus*, Praha : Portál, 2004, s. 169.

⁴⁷ Porov. HRDLIČKA, M. – KOMÁREK, V.: *Dětský autismus*, Praha : Portál, 2004, s. 170.

Hlavné oblasti rozvoja:

1) Osvojenie si prístupu k výučbe základných sociálnych schopností:

- spoznanie a prijatie prítomnosti iných osôb
- prijatie pomoci pedagóga
- osvojenie si základných pravidiel a zvykov života skupiny
- osvojenie si základných pravidiel správania
- rozvoj schopností napodobňovať

2) Výučba učenia o sebe samom:

- naučenie sa osobných údajov
- výučba vlastných vonkajších vlastností
- oddelenie seba samého od iných osôb
- výučba k základnému podeleniu sa so zážitkami,
- vymenovanie obvyklých, často vykonávaných činností s dieťaťom

3) Nadviazanie kontaktov, ich udržiavanie:

- rozvoj chápania metakomunikácie a jej používania,
- spoznanie známych osôb, naučenie sa ich mien,
- naučenie sa jednoduchých sociálnych rutín
- výučba pravidiel výmeny informácií, iniciovanie komunikačnej interakcie, jej udržanie, ukončenie,
- dodržiavanie pravidiel správania v jednoduchých sociálnych situáciách,
- základná kooperácia s dospelým a s dieťaťom.

Sociálny rozvoj objavujúci sa vo všetkých oblastiach života realizuje pedagóg osobitých rozvojových situáciách, ktoré boli vytvorené špeciálne za týmto účelom. Úlohou je precvičovanie už naučených vzorov správania v skutočných životných situáciách.

Rámec rozvoja sociálnych zručností – vo vopred naplánovanej situácii môže dochádzať k nadväzovaniu vzťahov medzi: jedným dospelým – jedným dieťaťom, jedným dospelým – jedným dieťaťom – jedným dospelým pomocníkom, resp. jeden dospelý môže pomôcť vzťahu dvoch detí v rámci malej skupiny na základe úrovni a v situácii v rámci Vreckohry. Účinnou formou môže byť i opačná integračná situácia, keď zdravé deti navštívia svojich rovesníkov s autizmom s cieľom, ktorý vopred naplánoval pedagóg. Účinnými pomocnými prostriedkami sociálneho rozvoja sú napr. kniha o sebe, polaroidné fotografie, videozáznam.

4.4 ROZVÍJANIE SEBAOBSLUHY

Deti predškolského veku s pervazívnou vývinovou poruchou nie sú schopné sebaobsluhy. Jedným z dôvodov môže byť poškodenie sociálnej oblasti: deti nie sú motivované uznaním svojho prostredia, v priebehu ich vývinu sa neobjaví obdobie „robím to sám“ a aj učenie napodobňovaním je poškodené. Často nie sú prítomné ani potrebné motorické schopnosti k osvojeniu si sebaobsluhy. Úlohu tu môže zohrávať i porucha senzorického spracovávania informácií vychádzajúcich z ich vlastného tela.⁴⁸ Súhrn týchto nedostatkov vedie k javu, že vytváranie základných sebaobslužných zručností je úlohou, ktorá je zvyčajne trvalou pre predškolský resp. i neskorší vek.

4.4.1 UDRŽIAVANIE ČISTOTY

Deti s narušeným vývinom sa okolo veku 2 rokov stávajú biologicky a rozumovo zrelé na udržiavanie čistoty. Popri biologickej zrelosti ej nevyhnutnou a dôležitou podmienkou snaha vyhovieť svojmu okoliu, chápacosť voči sociálnym odmenám , schopnosť napodobňovania a „chcenia byť veľkým“. Telesný vývin dieťaťa s autizmom je vo všeobecnosti charakteristický spomalením a oneskorením. Popri tom i v prípade biologickej zrelosti dieťaťa na získanie správnych hygienických návykov, môže mentálne zaostávanie ako pridružené postihnutie, a sociálne a kognitívne postihnutie brániť schopnosti udržiavať čistotu.

Až keď na základe dôkladného pedagogického vyšetrenia dostaneme obraz o mentálnych schopnostiach dieťaťa a mentálny vek a mentálne schopnosti dieťaťa, ako aj jeho motorické schopnosti mu umožňujú udržiavať čistotu, je odôvodnené začať s tréningom (po konzultácii s rodičmi a s ich podporou).

Cieľ tréningu udržiavania čistoty je:

- z používania WC vytvoriť vžitý zvyk (t.j. aby dieťa samostatne a len v tom prípade použilo WC, keď to skutočne potrebuje)

⁴⁸ Porov. GILLBERG, CH. – PEETERS, T.: *Autismus – zdravotní a výchovné aspekty*, Praha : Portál, 2003, s. 97.

- vytvoriť pre dieťa taký komunikačný nástroj, pomocou ktorého vie dať kdekoľvek a jednoznačne na vedomie svojmu okoliu svoje potreby.⁴⁹

4.4.2 STRAVOVANIE

V okruhu detí s autizmom sú veľmi časté problémy so stravovaním:

- Dieťa odmieta situáciu stravovania (nesadne si k stôl, nezostane pri stole, nie je ochotné jesť)
- Dieťaťu chýbajú základné schopnosti potrebné k stravovaniu (najčastejšie nevie držať príbor, alebo žuť a pod.)
- Dieťa selektuje: prijíma z potravy len určité druhy, farby, tvary, formy jedál.

Nevyhnutné je zistiť príčinu a podľa toho postupovať ďalej. Rozvoj a vytváranie chýbajúcich schopností sa realizuje v rámci programu individuálno-kognitívneho programu správania.

4.4.3 OBLIEKANIE

Deti s autizmom sú všeobecne málo motivované k samostatnosti, preto naučiť ich obliekať sa, je častým cieľom rozvoja. Veľkú pomoc pre dieťa znamená používanie vizuálnych pomocných nástrojov a zodpovedajúcej úrovni, aby malo možnosť sledovať poradie obliekania jednotlivých častí odevu.

4.4.4 HYGIENA

Obdobne ako pri obliekaní, naučenie sa hygienických procesov je dôležitou úlohou rozvoja. V porovnaní s obliekaním je o to ťažšia a zložitejšia, že v prípade hygieny je spoznanie potreby a kvalita hygieny dôležitou zložkou schopností. Ich vytvorenie môže byť ťažkou úlohou.

⁴⁹ Porov. GILLBERG, CH. – PEETERS, T.: *Autismus – zdravotní a výchovné aspekty*, Praha : Portál, 2003, s. 81.

4.4.5 ELEMENTÁRNE DOMÁCE PRÁCE

V prípade, že to schopnosti dieťaťa umožňujú, prostredníctvom niektorých činností možno dieťa s autizmom systematicky zapájať do dôležitých každodenných prác (napr. prestieranie, zbieranie riadov zo stola, polievanie kvetov a pod.)

4.5 ROZVÍJANIE POHYBOVÝCH ZRUČNOSTÍ

Detský organizmus počas predškolského veku prejde závažnými zmenami – tak je to i v prípade detí s autizmom. Deti s autizmom z hľadiska pohybu vykazujú veľké rozdiely.⁵⁰

Charakteristika pohybu detí s autizmom:

Pri popise správania dieťaťa s autizmom veľmi často nachádzame charakteristiky spojené s pohybom (stereotypné, opakujúce sa pohyby, napr. hýbanie sa, bezcieľne pobehovanie, skákanie, hádzanie, hyperaktivita a pod.) ktoré však nie sú problémami vývinu pohybu v užšom slova zmysle, ale oveľa viac súvisia so sociálnym a komunikačným poškodením typickým pre autizmus, ako aj poškodením predstavivosti a fantázie potrebnej k určitým roliam a imitujúcim hrám. Sú aj také deti s autizmom, ktorých pohybový vývin zodpovedá úrovni ich veku, alebo sú dokonca v určitých pohyboch šikovnejšie ako ich vrstovníci. Často sa stáva, že u malých detí s autizmom nachádzame kvantitatívne a kvalitatívne odchýlky pohybového vývinu. Kvantitatívnou charakteristikou môže byť pomalšie vývinové tempo, nepravidelnosť vývinu, nerovnomernosť, ako aj nedostatok spontánneho napodobňovania. Popri kvalitatívnych odchýlkach sa často môže vyskytovať izogypotómia. Senzomotorické úlohy napomáhajú diferencovanejšej a presnejšej činnosti jednotlivých zmyslov, normalizačným spôsobom pôsobia na aktivity, upravujú schémy telesného postoja, ako aj vedomie spojené s priestorovou orientáciou.

Cieľom rozvoja z pohľadu senzomotorickej integrácie v predškolskom veku u detí s autizmom je plánovanie a realizácia rozvoja:

- oneskorených pohybových funkcií
- nezrelého spracovávanía senzomotorických informácií,
- schopnosti koordinácie a kombinácie⁵¹

⁵⁰ Porov. GILLBERG, CH. – PEETERS, T.: *Autismus – zdravotní a výchovné aspekty*, Praha : Portál, 2003, s. 108.

4.5.1 ROZVÍJANIE HRUBEJ MOTORIKY

Cviky podporujúce všeobecný rozvoj pohybu:

- Poradové cvičenia
- Držanie ramien
- Krúženie ramenami
- Postoje (základný, na špičkách, na päťach, podrep, rozkrok)
- Sed (vystretý, rozkročný, turecký)
- Poloha v ľahu (na chrbte, na bruchu, na boku)
- Poloha vo vise, šplhanie
- Chôdza (veľkým a malým krokom vopred, rýchlo, pomaly, na rôznorodom podklade a pod.)
- Beh (v rýchlom, pomalom tempe, so zmenou tempa, do rozličných smerov, so zmenou smeru, medzi čiarami rôznej šírky a pod.)
- Skok (poskakovanie, preskočenie, zoskočenie, skákanie dnu – von)
- Hádzanie – chytanie predmetov
- Podporné cvičenia (šmýkanie, plazenie, lezenie, kotúľanie)

4.5.2 ROZVÍJANIE VIZUOMOTORICKÝCH SCHOPNOSTÍ

Deti s autizmom pri manipulácii s predmetmi prejavujú očividný nedostatok záujmu, ktorý by smeroval k spontánnemu nutkaniu spoznávať neznáme prvky materiálneho sveta. Toto nutkanie by bolo faktorom, ktorý by mohol viesť k spoznaniu nových látok, vecí, nástrojov a ich používaniu. V dôsledku jeho nedostatku je u detí s autizmom používanie vecí väčšinou neadekvátne, opakujúce sa a spontánny záujem sa počas poznávacieho procesu často zameriava na nepodstatné stránky vecí. Na základe uvedených problémov je vytvorenie vizuomotorických schopností a rozvoj existujúcich schopností a zručností uskutočniteľný len špeciálnymi metódami, sledujúc normálny priebeh vývinu a prispôbiac sa úrovni rozvoja dieťaťa v štruktúrovanej vyučovacej pozícii.

Cieľom rozvoja vizuomotorických schopností je manipulácia s predmetmi na takej úrovni, ktorá umožní dieťaťu na úrovni svojho vývinového stupňa vykonávať činnosti a používať nástroje podľa funkcie.

⁵¹ Porov. THOROVÁ, K.: *Poruchy autistického spektra*, Praha : Portál, 2006, s. 240.

K stanoveniu strednodobých cieľov je vždy potrebné zmerať aktuálnu vizuomotorickú úroveň dieťaťa. Až na základe výsledkov z vyšetrenia vizuomotoriky a meraných ukazovateľov vývinu dieťaťa v iných oblastiach môžeme vytýčiť ciele rozvoja.⁵²

Rozvoj sa môže uskutočňovať v individuálnej situácii a na základe individuálneho plánu rozvoja. V záujme docielenia strednodobých cieľov rozvoja, musíme ciele rozložiť na menšie kroky, prihliadajúc na to, že staviame na už existujúcich schopnostiach a očakávame ich priebežné používanie aj v iných oblastiach.

4.5.3 HUDOBNÁ INTERAKCIA

Hudba môže byť účinne a komplexným spôsobom využitá pri vzdelávaní a výchove detí s autizmom na kompenzovanie poškodených schopností a na rozvoj vývinovo zaostávajúcich schopností, nakoľko hudobné schopnosti nie sú v dôsledku autizmu poškodené. V rámci toho má nesmierne dôležitú úlohu v rozvoji sociálneho a komunikačného správania.

Hlavným cieľom hudobnej interakcie je vytváranie sociálnych interakcií a ich posilňovanie, s použitím osobitných možností hudby. Hudobná interakcia poskytuje možnosť rozvoja preverbálnych schopností ešte pred vytvorením reči, ktoré sú u detí s autizmom rovnako poškodené ako v prípade nehovoriacich. Ďalšími cieľmi a hudobnej interakcie je rozvoj všeobecných hudobných, rannopohybových, kognitívnych schopností a zabezpečenie radostného zamestnania.

Používanie hudby ako komunikačného nástroja umožňujú nasledovné osobitosti:

- väčšina detí reaguje na zvuky (napr. pri otočení sa vokalizáciou, pohybom)
- hudba je zdrojom radosti, pre väčšinu detí znamená formu odmeny a pomáha pri uvoľňovaní napätia
- nápev a periodicitu rytmu je vypočítateľná a preto poskytuje radosť a pocit bezpečia⁵³

⁵² Porov. THOROVÁ, K.: *Poruchy autistického spektra*, Praha : Portál, 2006, s. 244.

⁵³ Porov. THOROVÁ, K.: *Poruchy autistického spektra*, Praha : Portál, 2006, s. 249.

5. KVALITATÍVNY VÝSKUM

Teoretická časť umožňuje hlbšie nazretie do problematiky autizmu a využitie získaných informácií v budúcej praxi a pedagogickej pôsobnosti v špeciálnom školstve. Špeciálna výchova a vzdelávanie detí s pervazívnymi vývinovými poruchami sa začína v Slovenskej republike rozvíjať na základe najnovších vedeckých poznatkov, ktoré až v posledných dvoch desaťročiach určujú pedagogické pôsobenie za najdôležitejší faktor pri pozitívnom ovplyvňovaní vývinu s možnosťou plnohodnotnejšieho života a integrácie. Autizmus je trvalý stav, celoživotná porucha, diagnóza, ktorá sa vyliečiť nedá. „Liečbou je vzdelávanie.“ Pomoc týmto deťom spočíva v tom, že ich naučíme „učiť sa učiť.“⁵⁴ Pre deti s autizmom je potrebné vytvoriť systém inštitucionálnej starostlivosti, ktorá by zahŕňala depistáž, včasnú diagnostiku, poradenstvo, výchovu a vzdelávanie, prípravu na povolanie a začlenenie osôb s autizmom do pracovného pomeru.⁵⁵

5.1 CIEĽ VÝSKUMU A HYPOTÉZY

Cieľom výskumu bolo pozorovať, popísať, analyzovať a porovnávať rôzne činitele, ktoré ovplyvňujú výsledky edukácie u detí s autizmom na špeciálnej základnej škole. Výskumom sme sledovali výber najčastejšie používaných metód a foriem, pomocou ktorých špeciálni pedagógovia pomáhajú využiť všetky nadobudnuté vedomosti, zručnosti a návyky detí s autizmom k tomu, aby život prežili čo v najhodnotnejšej kvalite.

Hypotéza 1.: Predpokladáme, že výberom a aplikáciou TEACCH metódy v edukácii dieťaťa s autizmom sa dá ovplyvniť jeho všestranný a harmonický vývin.

Hypotéza 2.: Predpokladáme, že rodičia rovnako ako špeciálni pedagógovia považujú IVP za nevyhnutnú súčasť ich výchovy.

⁵⁴ Porov. TISOVIČOVÁ, A. : *Poruchy správania a ich klasifikácia*. Ružomberok : Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity. 2007, s. 94.

⁵⁵ Porov. MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SR: *Profilovanie pomoci autistom a ich rodinám. Príprava odborného personálu*. Bratislava : Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky v spolupráci so Spoločnosťou na pomoc osobám s autizmom 2000. s. 105.

5.2 METODIKA A ETAPY VÝSKUMU

Prípravná etapa výskumu bola zameraná na štúdium literatúry danej problematiky. Využili sme literárnu metódu, štúdium knižnej a časopiseckej literatúry, legislatívnych a internetových zdrojov s ich následným konspektovaním. V kvalitatívnom výskume zber údajov, analýza, interpretácia. Kvalitatívny výskum je druh výskumu v ktorom sa kladie dôraz na výklad skúmaných javov očami samotných aktérov skúmaného diania, ktorého výsledkom je opis individuálnych prípadov.

Podľa Gavora skúmať, analyzovať, zovšeobecňovať, vyšpecifikovať základné ciele, stanovovať metódy postupov, ich funkčnosť a postupy nemožno bez akceptácie súčasného stavu vedeckého poznania vied o človeku.⁵⁶

V našej práci uvádzame metódy:

- neštandardizované pozorovanie – výskumník sa prechádza po škole, zoznamuje sa s jej prostredím, vybavením, pozoruje konanie detí, pedagógov a ďalších zamestnancov školy. Na základe svojich subjektívnych hľadísk, dojmov, stretnutí, udalostí, ktorých je svedkom si vytvára svoju osobnú predstavu o klíme školy. Postrehy takto získané patria skôr do kategórie „celkových dojmov“ o škole, je problematické na nich stavať a čokoľvek vyvodzovať.
- štandardizované pozorovanie – výskumník prichádza do školy s cieľom pozorovať vopred definované aspekty v škole. Na svoju činnosť býva dopredu pripravený. Ma stanovený okruh situácií, ktorým sa ma venovať, ma k dispozícii štandardizované postupy pre pozorovanie, popis a analýzu javov.
- zúčastnené pozorovanie – výskumník sa stane súčasťou školského života.
- rozhovor – s deťmi, s pedagógmi, vedením školy.⁵⁷
- štúdium prípadov – kazuistik pri ktorej sa zhromažďujú, analyzujú všetky dostupné písomné materiály a systematicky sa podrobne skúma jednotlivec prostredníctvom pozorovania, rozhovorov, experimentov a vlastného skúmania výsledkov činnosti za účelom systematizácie a ich klinického a edukačného využitia.

⁵⁶Porov. GAVORA, P. : *Sprievodca metodológiou kvalitatívneho výskumu*. Bratislava, 2006, s. 146.

⁵⁷Porov. MAREŠ, J.: *Sociální klíma školní třídy*. In: *Pedagogická revue*, roč. 52, r. 2000, s. 241 - 251

5.3 VÝSKUMNÁ VZORKA

Výskum bol realizovaný v Súkromnej základnej škole s materskou školou pre žiakov s autizmom v Prešove.

V školskom roku 2011/2012 v základnej škole je prihlásených 35 detí s diagnózou autizmus. Polovica detí dochádza z Prešova, druhá z okolia z okolitých dedín, či miest (Vranov, Bardejov, Košice, Gelnica...). V materskej škole je 14 detí, všetko sú to deti vo veku 3-5 rokov. Spolu navštevuje školu 49 žiakov. Francesco - regionálne autistické centrum má vo svojej klientele 2 dospelých klientov (bývalí žiaci školy), ktorí toto zariadenie navštevujú denne. V septembri 2007, keď začínali svoju činnosť, školu navštevovalo 20 detí.

Prevádzka školy a škôlky je od 6.30 hodiny rána do 16.00 hodiny popoludní. O deti sa stará tím 11 školených špeciálnych pedagógov a 11 asistentov. V školskom klube pôsobia 2 učitelia a 4 asistenti. Na škole pôsobí psychológ, logopéd, arteterapeut, fyzioterapeut. Využívajú aj možnosť získať pracovníkov skrze aktivačnú činnosť a dobrovoľníkov z radov študentov.

Nová budova školy zo 7 poschodí využíva 4 poschodia. Na druhom poschodí sa nachádza Francesco - regionálne autistické centrum. V ktorom nájdú žiaci školy a klienti našej poradne šesť terapeutických miestností (ergoterapia, arteterapia, fyzioterapia, vodoliečba, canisterapia, snoezlen). Zároveň sa na tomto poschodí nachádza jedáleň a výdajná kuchyňa. Tretie poschodie patrí našim najmenším. Nachádzajú sa tu tri triedy MŠ z toho každá trieda má pre vlastnú potrebu jednu bunku zloženú z dvoch tried, sociálneho zariadenia a chodbičky. Ďalej sa tu nachádza trieda prípravného ročníka a trieda nízkofunkčných žiakov. Triedy na treťom poschodí využívajú vlastnú relaxačnú miestnosť. Štvrté poschodie patrí základnej škole. Okrem zborovne učiteľov sa tu nachádza 5 tried, každá trieda má k dispozícii jednu bunku - dve miestnosti, sociálne zariadenie, chodbičku. Zároveň sa na štvrtom poschodí nachádza počítačová miestnosť. Školský klub detí je na piatom poschodí, má k dispozícii vlastnú relaxačnú miestnosť, aj miestnosť ČŠPP, a biofeedback, úsek a vedenie školy.

5.4 SPRACOVANIE VÝSKUMU

Priamym pozorovaním sme zistili, že vo výchovno-vzdelávacom procese špeciálny pedagógovia využívajú hlavne najrozšírenejší TEACCH program, ktorý je zatiaľ najvhodnejšou metódou, pomocou ktorej prebieha vzdelávanie detí s autizmom, lebo rešpektuje špecifiká autistickej poruchy a vychádza z potrieb a schopností žiakov. TEACCH program je vhodný pre deti s autizmom v každom veku a na všetkých úrovniach inteligencie. Pedagogická prax potvrdila, že deti na nižšej vývinovej úrovni majú so štrukturalizácie väčší prospech ako deti na vyššej úrovni. Ak aj majú deti s autizmom niektoré nadpriemerné zručnosti, v praktickom živote ich nevedia použiť. Štruktúrované prostredie triedy má pre deti s autizmom veľký význam s viacerých aspektov. Pomáha im pri lepšej sústredení a pozornosti, zlepšuje efektívnosť pri samostatnej práci, eliminujú sa problémy v správaní, čím dieťa s autizmom napreduje v akademických aj socializačných zručnostiach. Dôležitosť a opodstatnenosť štruktúrovaného prostredia má vplyv na výchovno-vzdelávací proces, ale iba občas eliminuje správanie žiakov. Školská prax nám jednoznačne potvrdila, že v takomto prostredí sú deti s autizmom veľmi úspešní. Štruktúrované prostredie má pre deti veľký význam nielen v školskom, ale aj domácom prostredí. Konštatujeme, že z hľadiska racionalizácie a zefektívnenia vyučovacieho procesu bola viditeľná diferenciácia pracovnej činnosti pedagóga, dieťaťa a asistenta. Išlo hlavne o spôsob didaktických postupov, ktoré boli prispôsobené mentálnym, psychickým predpokladom detí s autizmom a hlavne individuálny prístup k nim. Deti pracovali podľa upravených učebných osnov, alebo mali vypracované IVP. Na príprave IVP sa podieľali špeciálni pedagógovia, asistenti, rodičia a odborníci. Tieto plány boli otvorené a bolo možné do nich vkladať doložky. Učitelia mali vypracované hodnotiace háčky pre každé dieťa v triede, vypracúvali osobné listy, kde každý týždeň zapisovali svoje postrehy, úspechy dieťaťa ale aj jeho nedostatky. Tieto osobné listy pokračovali s ním do nasledujúceho ročníka, čo uľahčovalo prácu pedagógov, pretože sa dozvedeli všetko potrebné o každom dieťati vyžadujúcom špecialno-edukačné potreby. Každý polrok robili súhrne hodnotenie, ktoré bolo zamerané na celkovú osobnosť žiaka a jeho individuálne výkony v oblasti správania, vedomosti, zručnosti a návykov. Na hodnotenie mali vypracovaný systém značiek, ktoré udeľovali deťom podľa výkonu a deti si ich lepili do kontaktných zošitkov, ktoré boli akousi alternatívou žiackych knižiek. Slúžili aj ako komunikačná spojka medzi pedagógmi a rodičmi. Písali si do nich postrehy o úspechoch

a neúspechoch dieťaťa a tiež si vymieňali rady a skúsenosti práce s deťmi s autizmom doma a v škole. Pravidelné stretnutia, výmena skúsenosti, rád nielen medzi pedagogickými zamestnancami školy, ale aj u rodičov boli dôkazom toho, že škola funguje ako jedná veľká rodina. Rodičia boli považovaní za partnerov školy, čo bolo vidieť aj v celkovej klíme školy, ktorá je dôležitým faktorom pri edukácii detí s autizmom, s hľadiska efektívnosti vyučovacieho procesu. Na základe rozhovorov a diskusií s riaditeľkou školy a špeciálnymi pedagógmi môžeme konštatovať, že práca s autistickými deťmi kladie na nich veľké nároky, vyžaduje si trpezlivosť, dôslednosť, cieľavedomosť, celý rad ďalších vlastností, bez ktorých je vykonávanie tejto práce nepredstaviteľné. Myslíme si, že najdôležitejšie je vykonávať ju s láskou a stať sa tým pre deti osobnosťou, v ktorej si nájdú citovú istotu. Výchova a vzdelanie autistických detí je náročná nielen pre pedagógov, ale aj pre rodičov, ktorý najlepšie pozná svoje dieťa. Vzájomná spolupráca, každodenný kontakt učiteľa s rodičom je vo výchovno-vzdelávacom procese u detí s autizmom veľmi dôležitý.

5.5 KAZUISTIKY

Meno: Marko

Vek: 7 rokov, 6 mesiacov

Pohlavie: mužské

Diagnóza: F.84.0 – detský autizmus

Rodinná anamnéza: rodina je úplná, päťčlenná. O dieťa sa starajú obaja rodičia, ktorí sú zdraví. Otec ma 39 rokov, je súkromný podnikateľ, matka ma 33 rokov, je zdravotná sestra. Dvaja starší bratia navštevujú ZŠ, sú zdraví. Ekonomické zabezpečenie priemerné. Rodina býva v rodinnom dome, má auto. Vychová jednotná voči všetkým deťom. Spolupráca rodičov s odborníkmi, pedagógmi veľmi dobrá.

Osobná anamnéza: M. je tretie dieťa v poradí. Priebeh tehotenstva v norme. Pôrod v stanovenom termíne, spontánny. Prekonal silnú novorodeneckú žltacku. Chodiť začal medzi 19 – 24 mes., vývin reči od 10 mes., prítomná fáza reduplikácie hlások, potom to prestalo. Vo včasnom období bol pasívny, pokojný. Prítomná praktická alália, mimovoľný slinotok.

Psychologické vyšetrenie: kontakt nadviazaný verbálne, za výdatnej podpory priťahovania pozornosti hračkami. Inštrukcie chápe v jednoduchých formuláciach, reaguje výberovo. Komunikuje hrdelnými zvukmi, výkrikmi, dislalickým, ťažšie zrozumiteľným 1 – 2 slabičným verbálnym prejavom, nehovorí vo vetách. V grafickom prejave postavu zatiaľ nezvláda. V kresbe nešpecifické kruhové čmáranie. Jemná motorika – neobratnosť, dyspraxia ťažšieho stupňa, intenzívny tras, cielený pohyb nepresný. Je aktívny, pohyblivý, až hyperaktívny. Žuvacie pohyby neúplne rozvinuté, stereognózia jazykom nerozvinutá, až agnózia, semiparéza artikulačného aparátu, mimovoľný slinotok. Aktuálne výkony intelektových schopností sa t. č. nachádzajú v pásme ľahkej MR. Oblubuje hru s mäkkým balónom, plastelínou, listovanie časopisov. V situáciách diskomfortu sa uchýľuje k stereotypom a rituálom – kníša sa, veľmi častý negativizmus, oportunistické správanie. V seba obslužnej činnosti prebieha fixovanie hygienických návykov, močenie začína signalizovať, ešte potrebuje usmernenie. Pri úprave odevu asistujú rodičia, stolovanie zvláda s pomocou.

Analýza schopností Marka:

- **Komunikácia:**

- a) Expresívna reč – nie je vytvorená, používa niektoré slabiky na označenie vecí, ktoré ma veľmi rád (napr.: vláčik ši-ši, di-di (väčšina predmetov) – doplní to ukázaním prstom, pes hav – hav) prežívanie radosti je sprevádzané vydávaním hlasných zvukov
- b) Receptívna reč – porozumenie reči a pasívna slovná zásoba je na dobrej úrovni, reaguje na bežné pokyny, ktoré súvisia s jeho každodennými aktivitami (podaj, odnes, polož, zatvor, otvor, zakývaj, posli pusu, atď.). Na požiadanie podá známy predmet/obrázok z množstva do 7 (závisí od miery sústredenia)
- c) Sluchová perцепcia – reaguje na oslovenie menom, na bežné zvuky reaguje primerane, otáča sa za zdrojom zvuku, pri práci je zvukmi okolia ľahko vyrušiteľný, má rád hudbu, zvukové hračky.

- **Sociálne a emocionálne správanie** – do školy chodí rád, obľubuje spoločnosť detí aj dospelých. Začal vyhľadávať fyzický kontakt so spolužiakmi, občas do detí strká s cieľom zaujať pozornosť. V spoločnosti detí je veľmi rád, ale aj veľmi ovplyvniteľný, nie je schopný sa koncentrovať na akúkoľvek činnosť ak je v miestnosti viac ľudí. Má rád pocit úspechu, dožaduje sa tleskania ako pochvaly. Obľúbené činnosti – prezeranie kníh, časopisov, letákov, fotiek, práca s karičkami, vkladanie predmetov do nádob, obalov. Pozornosť slabá, no pri eliminovaní rušivých podnetov a obmedzení voľného pohybu pracuje veľmi pekne.

- **Motorika**

- a) Hrubá motorika – chôdza je samostatná, behá, pokúša sa skákať na trampolíne. Na trojkolke sedí, ale nebicykuje sa, na kolobežke stojí a necháva sa zviest'. Má rád suchý bazén, trampolínu, šmykl'avku. Osmelil sa v mnohých fyzických aktivitách, hojdá sa na hojdačke, vlezie do látkového tunela.
- b) Jemná motorika – nie je vytvorený správny úchop ceruzy, samostatne čmára len veľmi krátko s úchytom ceruzy do dlane, čmáranie je bez obsahového zamerania, začína prejavovať záujem o túto aktivitu, pečiatkuje s pomocou. Pinzetový úchop vytvorený, ale vyžaduje si precvičovanie. Pri dobrej koncentrácii dokáže postaviť vežu zo 4 - 5 väčších kociek. Navlieka na kolíček samostatne. Nestrihá, ale začína

prejavovať záujem o túto aktivitu, najmä ak vidí strihať spolužiakov, prebieha nácvik strihania.

c) Koordinácia oko-ruka – veľmi nedostatočne vytvorená, záleží od motivácie a náročnosti vyžaduje si neustále precvičovanie. S minimálnou pomocou navlieka, zasúva kuličky nastokáva na pevnú tyč, vkladá predmety do otvorov.

- **Percepcia, vnímanie** – pozornosť je krátkodobá a veľmi rozptýlená, je veľmi citlivý na všetky druhy podnetov – ručí to jeho pozornosť. Senzorické vnímanie je priemerné .
- **Kognitívne zručnosti** – predmety triedi podľa tvaru, farby(2 farby), veľkosti len s pomocou, miera pomoci závisí od stupňa jeho koncentrácie. Identické dvojice známych predmetov/ obrázkov vytvára už len s malou pomocou. Skladanie časti do celku nezvláda.
- **Sebaobsluha** – potrebu ísť na WC vyjadruje pomocou PECS, prípadne držaním sa za nohavice a vydávaním charakteristických zvukov, občas využíva vyjadrenie potreby ísť na WC ako únik z triedy. Pri vyzliekaní, obliekaní pri umývaní rúk, pri použití mydla a utieraní rúk do uteráka je potrebná pomoc. Vodu vie pustiť aj zastaviť samostatne. Je potrebné však pripomenúť mu zastavenie vody, pretože púšťanie vody je preňho ťažké, nemá zafixované zastavenie vody pred utieraním rúk do uteráka.

Pri jedle je nesamostatný, úchop lyžice je vytvorený, no je potrebné ho neustále cibriť. Lyžicou dokáže naberať len tuhšiu stravu, polievku zatiaľ nezvláda. Nepreferuje jednu ruku, striedavo používa pravú aj ľavú ruku, no s pravou rukou je naberanie potravy úspešnejšie. Pri jedle využívame fyzický prompt zozadu. S pomocou dokáže otvoriť aj zatvoriť fľašu s nápojom a naliať si nápoj do pohára. Chlieb nakrájaný na kúsky dokáže konzumovať sám, je potrebný neustály dohľad, pretože vie si zobrať viac kúskov naraz a dusí sa. Pri obliekaní, vyzliekaní a obúvaní naznačuje pomoc, ale naďalej potrebuje asistenciu.

- **Pracovné zručnosti** – najobľúbenejšia činnosť je upratovanie, zúčastňuje sa na jednoduchých pracovných aktivitách, vyžaduje si pomoc. .
- **Pedagogická prognóza** – napredovanie je pomalé, ale viditeľné, dôležité je sledovať oblasť jeho záujmov a využívať ich ako motivačný prvok.
- **Prioritná oblasť** – pracovná výchova, samoobslužné činnosti.
- **Organizačná forma edukácie** – individuálna, čiastočné zapájanie do skupinových foriem.

- **Používanie špecifických metód** – TEACCH program, motivačné, stimulačné rehabilitačné, reedukačné metódy, metódy viacnásobného opakovania informácie, PECS

INDIVIDUÁLNY EDUKAČNÝ PLÁN

Slovenský jazyk a literatúra – 2. Úroveň

A/Čítanie

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Vnímanie	Naučiť žiaka sústrediť sa na usmernený výkon v priestore a čase. Rozvinúť upriamenie pozornosti na vnímanie predmetov okolo žiaka v škole, v triede, na stole, v knihe. Rozvíjať schopnosť vnímania nakresleného symbolu (znaku, gesta) ako dorozumievacej jednotky, slova ako dorozumievacej jednotky. Vyhľadávanie tvarovo/farebne rovnakých predmetov	Zameriavanie pozornosti na určený objekt, obrázok, fotografiu, predmet. Práca s knihou, kartičkami, rôznymi predmetmi Rozširovanie používania PECS Pomenovanie – dať, pod', stoj/stop, chcem, áno, nie, jesť, piť – gestom/posunkom. Nácvik používania PECS Nájsť gaštany v dóze s pieskom rovnaké obrázky spomedzi viacerých odlišných, vyhľadávať druhovo rovnaké obrázky spomedzi rôznych	V triede

	obrázkov	(napr. Zvieratká)	
	Sledovanie príbehu v časovej postupnosti	Chlapec ide do školy – príbeh na kartičkách.	
Príprava na čítanie	Manipulácia s obrázkami, predmetmi podľa pokynov (daj, výber, vlož, prilož) Ukazovanie prstom na učiteľom pomenovaný objekt na stole, na obrázku. Pomenovanie predmetov, javov, činností Vyhľadávanie tvarovo/farebne odlišných obrazcov usporiadaných v rade zľava doprava Priestorové vzťahy: hore – dolu, Určovanie/vyhľadáva nie tvarovo (farebne) rovnakých obrazcov spomedzi podobných usporiadaných zľava doprava Písmená – samohlásky (A, E, I, O, U)	Vkladanie obrázkov, predmetov do nádob, krabíc a obalov. Podávanie obrázkov podľa pokynov Ukladanie plošných obrázkov zľava doprava. Ukazovanie na učiteľom určený predmet/obrázok. Práca s komunikačnou knihou, Obrázkový slovník, časopisy, knihy. Práca s komunikačnou knihou, Obrázkovou knihou, karičkami. Pracovné listy – Čo do radu nepatrí Hore – dolu – umiestňovanie predmetov obrázkov, ukazovanie Rozlišovanie, triedenie písmen veľkej abecedy MOJE UČENIE Magnetické písmená Plastové písmená Abeceda puzzle Pečiatková abeceda Obrázková abeceda	V triede, v lavici pri správnom sedení

Využitie IKT	Spoznávať IKT a ich využitie v procese získavania zručností a vedomostí	Písanie písmen abecedy na počítači – tlač, strihanie, vlepovanie	
--------------	---	--	--

Rozvíjanie komunikačných schopností a sociálnych zručností

1. úroveň

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Potreba komunikácie	U nekomunikujúceho žiaka vzbudzovať potrebu komunikovať, žiadanie	Obmedziť voľný prístup k obľúbeným činnostiam, predmetom, využívať PECS, povzbudzovať verbalizáciu, nacvičovať žiadanie	Kdekoľvek
Motorika artikulačných orgánov	Stimulácia činnosti oromotorického systému	Dychové rozcvičky, cvičenia fúkacie cvičenia, cvičenia perí, jazyka, čeľuste, sánky	Pri logopedickom zrkadle, pri hre
Symbolická reprezentácia	Rozvíjať symbolické myslenie	Priradovanie predmetov k fotografiám a opačne	V triede
Samoobslužné činnosti	Väčšia samostatnosť pri základných samoobslužných činnostiach (osobná hygiena, stravovanie, obliekanie)	Podporovať vyjadrovanie potreby jesť, piť, ísť na WC využitím PECS, prípadne posunku a nacvičovať vokalizovanie prvých hlások slova vyjadrujúcich konkrétnu potrebu. Natieranie chleba maslom, odkladanie/umývanie riadu, utieranie stola. Zapínanie zipsu/gombíkov	V triede, v jedálni, v telocvični atď.
Neverbálna imitácia	Zvyšovať schopnosť imitácie	Zbieranie kociek/loptičiek do košíka, tlačenie autíčka, česanie vlasov atď.	V triede, v telocvični, na chodbe

Prirad'ovanie	Posilňovať schopnosť prirad'ovania	Prirad'ovanie identických dvojíc obrázkov, prirad'ovanie neidentických obrázkov	V triede, v herni
Ukazovanie	Učenie schopností ukazovania	Práca s obrázkami, komunikačnou knihou, Obrázkovou knihou, ukazovanie v prirodzených, spontánnych situáciách	V triede, na prechádzke, atď
Sociálna interakcia	Rozvíjať základy sociálnych interakcií	Pozdrav, podanie ruky pri zvitani a lúčení Spoločenské hry so spolužiakom, učiteľom	
Orientovanie sa v spoločnosti	Utvárať základné SZ potrebné pre život v spoločnosti ako je správanie sa na vychádzke, cestovanie MHD, návšteva verejných budov	Vychádzka v okolí školy Vychádzka v centre mesta Cestovanie MHD Návšteva cukrárne Návšteva obchodu s cieľom jednoduchého nákupu Návšteva pošty s cieľom poslať list – vianočnú pohľadnicu	Mimo školy

Rozvíjanie grafomotorických zručností a písanie

3. úroveň

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Hrubá a jemná motorika prstov a rúk	Zlepšiť hrubú a jemnú motoriku prstov a rúk potrebnú na správny úchop písacích nástrojov a na ich efektívne používanie	Navliekanie na „chlpatý“ drôtik, navliekanie na šnútku s dreveným kolíkom. Vkladanie drevených kolíkov do šablóny, do fľaše. Vkladanie gombíkov rôznej veľkosti do nádoby s malým otvorom. Vkladanie korálok/guľôčok do fľaše. Vkladanie drobných predmetov do nádoby. Hra s prstovými farbami – nanášanie farby prstom do šablóny, do predkreslených kruhov. Hra s pieskom, rôznymi druhmi sypkých materiálov (ryža, strukoviny, drobné cestoviny, atď.) Hra s kockami, stavebnicou, plastelínou Pečiatkovanie	V lavici individuálne
Písanie	Zlepšovať zručnosť v písaní ceruzou, farbičkami, pastelkami, fixami.	Uchopovanie písacieho nástroja prstami. - kruhové čmáranie, - zvislé čiary – zhora nadol,	V lavici

	Cibriť presnosť čiar, vyfarbovanie.	- vodorovné čiary - kružnice – oboma smermi, - spojenie bodov čiarou - prekrížené čiary, - obkresľovanie oblúka, vlnovky, geometrických tvarov, tlačných tvarov písmen veľkej abecedy a iné, - zakresľovanie šikmých čiar. Vyfarbovanie omaľovaniek	
Využitie IKT	Oboznamovať sa s IKT a ich využívanie pri získavaní nových vedomostí, zručností a schopností	Písanie písmen veľkej abecedy (následná tlač, strihanie, lepenie zľava doprava do riadkov v zošite) Maľovanie pre deti	

Vecné učenie

1. úroveň

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Základná orientácia	Poznať a vizuálne rozlíšiť svoje meno, poznať mená spolužiakov Poznať základné časti svojho tela Porozumieť základným časovým	Vizuálne rozpoznávanie svojho mena – prikladanie mena k fotografií. Mená spolužiakov PL – tvár, kartičky – ľudské telo Ukazovanie – časti tela PL – deň – noc	V triede, na chodbe pri skrinkách, na PC

	údajom deň – noc, svetlo – tma, teraz – potom		
Poznávanie prírody	Poznať domáce zvieratká, voľne žijúce zvieratká, pojmy strom a kvet, oboznamovať sa s ročnými obdobiami	PL, kartičky, puzzle – domáce zvieratká, zvieratká v ZOO, kvety, stromy Hra – ročné obdobia	V triede, v herni, na PC
Orientácia sa v bežných životných situáciách	Budovať základné sociálne zručnosti	Cestovanie MHD Dopravné prostriedky Potraviny Obchody – potraviny, hračkárstvo	V triede, mimo školy
Využitie IKT	Oboznamovať sa s IKT a ich využitie pri získavaní nových vedomostí, zručnosti a schopností	Prezeranie fotografií na PC – ukazovanie, pomenovanie spolužiakovi Sledovanie krátkych videí zo života zvierat	Práca s PC

Matematika

2. úroveň

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Rozlišovanie a triedenie	Rozvíjať schopnosť rozlišovať a triediť predmety podľa farby, tvaru, veľkosti a iných kritérií ako predpoklad k rozvíjanie základných matematických	Triedenie podľa farby, tvaru, veľkosti, množstva Vyhľadávanie rovnakých predmetov Vyhľadávanie odlišných predmetov/obrázkov	V lavici individuálne

	schopností		
Priradovanie	Rozvíjať schopnosť priradovania	Priradovanie predmetov/obrázkov k rovnakým predmetom/obrázkom Priradovanie predmetov k tomu čo ich dopĺňa	V lavici individuálne
Skladanie celku z častí	Rozvíjať schopnosť skladania celku z častí	PL – zvieratká a iné puzzle	V lavici
Orientácia v priestore	Rozvíjať priestorovú orientáciu	Usporiadanie obrázkov/predmetov hore - dolu, dopredu – dozadu	
Numerácia a počtové výkony	Utvárať matematické predstavy	Triedenie čísl Dopĺňanie číselného radu Priradovanie čísla k množstvu Priradovanie množstva k číslu Počítanie po jednej do 10 Vzťahy väčší, menší, rovná sa, znázorňovanie nerovnosti a rovnosti pomocou tvorenia dvojíc Hra s kockou +1	V lavici individuálne
Geometrické tvary	Rozlišovať základné geometrické tvary – kruh, štvorec, trojuholník, obdĺžnik	Pracovné listy – geometrické tvary v predmetoch dennej potreby Priradovanie geometrických tvarov Vyhľadávanie geometrických tvarov	
Využitie IKT	Oboznamovať sa s IKTa ich využívanie	Písanie čísl 1 až 10 Dopĺňanie číselného radu	Práca s PC

	pri získavaní nových vedomostí, zručností a schopností	Méd'a ráta	
--	--	------------	--

Hudobná výchova

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Hudba a zvuky	Rozvíjať zrakové a sluchové vnímanie, sluchovú diferenciáciu a senzomotorické schopnosti Upútanie pozornosti zvukmi a ich následné využitie na nadviazanie a udržanie očného kontaktu	Postupné navýkanie na pasívne vnímanie reprodukovanej hudby, na vnímanie zvukov vyludzovaných na jednoduchých hudobných nástrojoch Počúvanie detských pesničiek, určovanie zdroja zvuku (napr. skryť budík, mobil, zvukovú hračku a dieťa hľadá zdroj zvuku) Zvukové lotto – zvuky okolo nás, Zvukové lotto – hudobné nástroje	V triede, v relaxačnej miestnosti, v herni.
Muzikoterapia	Relaxovať pri hudbe	Relaxácia v ľahu na chrbte, bruchu, využiť masáž loptičkou, valčekom	

Výtvarná výchova

3. úroveň

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Kresba	Upevniť si správny úchop ceruzy, pastelky jej držania a používanie	Kreslenie tvarovo nenáročných predmetov, kreslenie čiar, oblúkov, kruhov	V triede, v lavici, pri magnetickej tabuli
Maľba	Zlepšovať zručnosti v práci so štetcom s farbami	Maľovanie štetcom, drievkom, prstom- Liatie, kvapkanie, dotváranie farebných škvŕn	V triede
Modelovanie	Rozvíjať motoriku rúk a prsov, rozvíjať zmyslové vnímanie	Manipulácia s plastelínou – miesenie, stláčanie, šúľanie, tľapkanie, valkanie, vykrajovanie vytváranie jednoduchých modelov podľa vzoru.	V triede

Pracovné vyučovanie

3. úroveň

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Samoobslužné činnosti	Zvyšovať úroveň samoobslužných činností	Zapínanie a rozopínanie, gombíkov, zipsu, patentiek, háčikov Samoobsluha pri desiatovaní	
Práce v domácnosti	Utvárať základné pracovne zručnosti, rozvíjať schopnosť napodobňovania	Odkladanie predmetov každodenného života na určené miesto (príbor do príborníka, vreckovku do vrecka, pastelky do peračníka, atď.) Odkladanie odevov a obuvi do skrinky s pomocou. Čistenie topánok Používanie štipcov na bielizeň Utieranie prachu, zametanie s pomocou Obsluha bežných domácich spotrebičov Triedenie odpadu (papier, plasty, hliník) Jednoduché prestieranie k stolovaniu	V triede, v jedálni, kdekoľvek
Práce v dielni Práce s drobným	Rozvíjať jemnú motoriku rúk a prstov, koordináciu, imitačné	Navliekanie korálok Nalepovanie drobného materiálu	

materiálom	schopnosti	(kúsky papiera, flitre, šošovica, ryža, vlna) Vytváranie mozaík Obkresľovanie šablóny, trhanie, strihanie, krčenie, nalepovanie, prekládanie, skladanie Pečiatkovanie Skladanie a rozkladanie stavebníc Ukladanie na seba, veľa seba, spájanie, skrutkovanie Puzzle, Domino	
Práca s papierom			
Montážne a demontážne práce			
Materiály	Poznať základné materiály, ktoré nás obklopujú – papier, koža, látka, kožušina, kameň, sklo, umelá hmota, drevo, piesok, atď.	Taktilné oboznamovanie sa s rôznymi materiálmi Prirad'ovanie jednotlivých druhov materiálov k ich fotografiám a opačne Nachádzanie predmetov v okolí, vyrobených z preberaných materiálov	

Telesná výchova

1. úroveň

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Sebakontrola	Uvedomovanie si vlastného tela, eliminovať stereotypné prejavy v správaní a pohyboch, budovať základy sebakontroly	Chôdza po budove školy Krátka interakcia so spolužiakom – chôdza vo dvojici – za priamej účasti učiteľa.	V telocvični, na vychádzke, na chodbe
Cvičebné zostavy	Budovať funkčný spôsob komunikácie s učiteľom vo vzťahu k pohybovým aktivitám, budovať základy prijímania a uplatňovania pravidiel, zvládanie poradovosti, vykonávanie aktivít napodobňovaním, uvedomovanie si vlastného tela, koordinácia oko – ruka	Cvičebná zostava za priamej účasti učiteľa – Bežiaci pás, fit, lopta – skákanie, fit lopta – gúľanie, trampolína, ryba, chôdza po mäkkých schodoch, suchý bazén. Kolobežka, trojkolka	Telocvična
Hipoterapia	Uvedomovanie si vlastného tela, tela zvierat'a, koordinácia pohybov, prijímanie blízkosti.	Jazda na koni, hladkanie, pomenovanie častí tela.	

Meno: Michal

Vek: 8 rokov, 3 mesiace

Pohlavie: mužské

Diagnóza: F.84.0 – detský autizmus

Rodinná anamnéza: Rodina je úplná, štvorčlenná. Otec 42 rokov, ma maturitu, je hlavou rodiny. Matka 33rokov, v súčasnosti na materskej dovolenke s 5 mesačnou dcérou, zdravou. Rodina často chodí na výlety, k starým rodičom na dedinu, ktorí im pomáhajú pri starostlivosti o deti.

Osobná anamnéza: M. dieťa s 1. gravidity, pôrod s komplikáciami – po narodení oživovaný – ventilovaný na JIS. Samostatne sedel od 9 mesiacov, stoj za pomoci 12 mesiacov, samostatná chôdza v 19 mesiacov. Reč do jedného roka (mama, tata) t. č. džavot.

Psychologické vyšetrenie: kontakt s Michalom nadviazaný verbálne, na vyšetrenie ide váhavo, ale po adaptácii spolupracuje. Chôdzu zvláda po rôznych druhoch terénu, v známom prostredí samostatne, v novom prostredí pomalším tempom, po schodoch hore i dole sa pridržia za zábradlia, prípadne drží za ruku. V jemnej motorike preferuje pravú ruku, ruky používa aj osobitne, uchopuje kombinovane – dlaňovo, palec používa na tlačenie silou, vie klopkať, má citlivé prsty, jemne listuje v knihe s tenkými listami, dobre rozlišuje jednotlivé povrchy. Reaguje a rozumie jednoducho formulovaným pokynom, obľubuje počúvanie hudby, najmä z rozhlasu. Verbálny slovník pozostáva z približne 10 slov – označenie najbližších osôb, ktorými komunikuje s najbližším okolím. Vokalizuje signály spokojnosti, afektu, priania. Napodobňuje neartikulované zvuky ako fúkanie, mľaskanie jazykom. V poznávacích procesoch je vhodné začať s porovnávaním, triedením, skladaním, obkresľovaním, prejsť k vytváraniu obrazcov, tvarov, skladačkám. V sebaobslužných činnostiach zatiaľ nezvláda obliekanie, vhodný nácvik zapínania na modele, alebo formou hry s bábikou. Vyzliekanie ma zvládnuté, vhodný nácvik skladania šiat a odkladania na určené miesto. Hygienické návyky – čistenie zubov zatiaľ s rodičmi, postupe samostatne, obľubuje hry s vodou. Toaletný nácvik prebieha zatiaľ je plienkovaný. Vhodné je zapájanie do prípravy nenáročných jedál, upratovanie stola, odkladanie riadov

a podobne. Podľa hovorenej inštrukcii splní dva za sebou pokyny. V komunikácii reaguje na dospelých, výberovo spolupracuje, je schopný hrať jednoduché hry, s vrstovníkmi sa nehrá.

Analýza schopnosti Michala:

- **Komunikácia:**

- d) Expresívna reč – ešte nie je vytvorená, používa niekoľko slov (koncových slabík slov) na označenie najbližších ľudí a vecí, ktoré má veľmi rád (napr. mama, papa, daj, ešte, Krtko). Opakuje posledné slabiky slov. Vokálne vyjadruje pocity spokojnosti, zlosti, prianie. Napodobňuje zvuky zvierat (bé, mé)
- e) Receptívna reč – porozumenie reči a pasívna slovná zásoba je na veľmi dobrej úrovni, reaguje na bežné pokyny, ktoré súvisia s jeho každodennými aktivitami (podaj, odnes, vlož, zatvor, otvor, zakývaj, pošli pusu, atď.). Na požiadanie podá známy predmet z počtu 10 a viac, závisí od miery zaujatia.
- f) Sluchová percepcia – reaguje na oslovenie menom, na bežné zvuky reaguje primerane, otáča sa za zdrojom zvuku, má rád hudbu.

Oblíbené veci (mobil, video) žiada ukázaním rukou, prostredníctvom PECS. Aktívne používa 5 symbolov. Rozumie viacerým, ale nepoužíva spontánne.

- **Sociálne a emocionálne správanie** – do školy chodí rád, obľubuje dospelých, čiastočne aj detí. Spoločnosť detí toleruje (pokiaľ nezasahujú do jeho osobnej zóny), ale zvyčajne ju sám nevyhľadáva. Pri pozeraní obľúbeného videa je najradšej sám, zo začiatku nezniesol, aby s ním iné dieťa pozeralo, toho času zvláda pozeranie vo dvojici. Vyhľadáva fyzický kontakt s dospelým pri pohybových činnostiach. Oblíbené činnosti – prezeranie videa, fit lopta, aktivity na počítači. Vie jasne vyjadriť nesúhlas, radosť.

- **Motorika**

- d) Hrubá motorika – chôdza je samostatná, občas nestabilná, pri chôdzi po schodoch sa pridržuje rukou inej osoby, prípadne zábradlia, chôdza smerom hore po schodoch je dobrá, strieda obe nohy, smerom dole potrebný nácvik striedania nôh, vyžaduje si oporu. Chôdza po šikmej ploche, smeru, prípadne vyháňaní sa prekážky. Behá (aj keď trochu neisto a nekoordinovane), pokúša sa skákať na trampolíne. Na trojkoľke momentálne nesedí – neprejavil záujem. Má rád suchý bazén, trampolínu, šmykľavku, fit loptu.

- e) Jemná motorika – preferuje pravú ruku, pravú ruku, nie je dostatočne vytvorený správny úchop písacieho nástroja, prejavil veľký záujem o vyfarbovanie vedením ruky, pečiatkuje s pomocou. Pinzetový úchop vytvorený, ale vyžaduje si precvičovanie. Dokáže postaviť vežuzo 4 – 5 kociek. Navlieka s pomocou. Dokáže používať palec na tlačenie silou, ale tlak ešte nie je dostatočný. Nevie vytvoriť dostatočný tlak (palcom/prstami/dlaňou) na zatlačenie dvoch kusov stavebnice do seba.
- f) Koordinácia oko-ruka – pomerne dobrá, s pomocou navlieka, zasúva kolíčky, samostatne nastokáva na pevnú tyč, vkladá predmety do otvorov
- **Percepcia, vnímanie** – Senzorické vnímanie je primerané. Nerád sa dotýka farby, lepidla. Pozornosť je primeraná.
 - **Kognitívne zručnosti** – predmety triedi podľa tvaru, farby bez väčších problémov, podľa veľkosti triedi predmety a obrázky tiež úspešne, spájanie identických dvojíc je veľmi dobré, rovnako spájanie logických dvojíc. Skladanie celku z dvoch častí zvláda dobre.
 - **Sebaobsluha** – prebieha toaletný nácvik, plienku nosí len počas cesty do školy, v škole (aj doma) a na prechádzke bez plienky, v škole zväčša nesignalizuje potrebu ísť na wc (doma signalizuje prenesením nočníka, prípadne podložky), ak je mu ponúkaná možnosť ísť na toaletu, vie vyjadriť súhlas alebo nesúhlas. Pri jedení nesamostatný – vyžaduje si kŕmenie, úchop lyžice čiastočne vytvorený, no jediné jedlo, ktoré je ochotné jesť sám je zemiaková kaša. Slabo rozvinuté žuvacie pohyby, odmieta tuhú stravu. Toho času prestal piť z hrnčeka s náustkom, z klasického hrnčeka pije s pomocou, prebieha nácvik. Pri obliekaní, vyzliekaní a obúvaní potrebuje pomoc, sám pomoc naznačuje.
 - **Pracovné zručnosti** – obľúbená pracovná činnosť upratovanie zo stola v jedálni, odnášanie použitého riadu k okienku
 - **Pedagogická prognóza** – dobrá, napredovanie (aj keď pomalé) v každej oblasti, využiť oblasť jeho záujmov ako motivačný prvok
 - **Organizačná forma edukácie** – individuálna, čiastočné zapájanie do skupinových foriem

- **Používanie špecifických metód** – TEACCH program, motivačné, stimulačné rehabilitačné, reedukačné metódy, metódy viacnásobného opakovania informácie, PECS

INDIVIDUÁLNY EDUKAČNÝ PLÁN

Slovenský jazyk a literatúra – 2. Úroveň

A/Čítanie

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Vnímanie	Naučiť žiaka sústrediť sa na usmernený výkon v priestore a čase. Rozvinúť upriamenie pozornosti na vnímanie predmetov okolo žiaka v škole, v triede, na stole, v knihe. Utvoriť predpoklady na vnímanie: nakresleného symbolu ako dorozumievacej jednotky slova ako dorozumievacej jednotky. Vyhľadávanie tvarovo/farebne rovnakých predmetov obrázkov	Zameriavanie pozornosti na určený objekt, obrázok, fotografiu, predmet. Práca s knihou, kartičkami, rôznymi predmetmi. Pomenovanie predmetov, javov, činností. PECS Nájsť kocky v dóze s pieskom rovnaké obrázky spomedzi viacerých odlišných, vyhľadávať druhovo rovnaké obrázky spomedzi rôznych (napr. Zvieratká)	V triede
Príprava na čítanie	Manipulácia s obrázkami, predmetmi	Vkladanie obrázkov, predmetov do nádob,	V triede, v lavici pri správnom sedení

	podľa pokynov (daj, výber, vlož, prilož). Ukazovanie prstom na učiteľom pomenovaný objekt na stole, na obrázku. Pomenovanie predmetov, javov, činností. Začať so spoznávaním a rozlišovaním písmen	krabíc a obalov. Podávanie obrázkov. Práca s komunikačnou knihou, Obrázkový slovník, časopisy, knihy. Práca s komunikačnou knihou, Obrázkovou knihou, karičkami. Ukladanie plošných obrázkov zľava doprava. Rozlišovanie, triedenie písmen (A, E, I, O, U)	
--	--	---	--

Rozvíjanie komunikačných schopností a sociálnych zručností

1. úroveň

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Potreba komunikácie	U nekomunikujúceho žiaka vzbudzovať potrebu komunikovať.	Obmedziť voľný prístup k obľúbeným činnostiam, predmetom, využívať PECS, povzbudzovať verbalizáciu.	
Motorika artikulačných orgánov	Stimulácia činnosti oromotorického systému	Dychové rozcvičky, cvičenia fúkacie cvičenia, cvičenia perí, jazyka, čeľuste, sánky	Pri logopedickom zrkadle.
Symbolická reprezentácia	Rozvíjať symbolické myslenie	Priradovanie predmetov k fotografiám/obrázkom a opačne	V triede
Samoobslužné činnosti	Väčšia samostatnosť pri základných samoobslužných činnostiach (osobná hygiena, stravovanie, obliekanie)	Podporovať vyjadrovanie potreby jesť, piť, ísť na WC využitím PECS, prípadne posunku a nacvičovať vokalizovanie prvých hlások slova vyjadrujúcich konkrétnu potrebu. Samostatné využívanie lyžice, servítky na utieranie úst, odloženie použitého riadu, použitie mydla a uteráku pri umývaní rúk, spolupráca pri obliekaní a vyzliekaní.	V triede, v jedálni, v telocvični atď.
Neverbálna imitácia	Zvyšovať schopnosť imitácie	Zbieranie kociek/loptičiek do košíka, tlačenie autíčka, česanie vlasov atď.	V triede, v telocvični, na chodbe

Prirad'ovanie	Posilňovať schopnosť prirad'ovania	Prirad'ovanie identických trojrozmerných predmetov, obrázkov, prirad'ovanie rovnakých farieb, tvarov. Prirad'ovanie logických dvojíc Prirad'ovanie neidentických obrázkov.	V triede, v herni
Ukazovanie	Učenie schopností ukazovania	Práca s obrázkami, komunikačnou knihou, Obrázkovou knihou, ukazovanie v prirodzených, spontánnych situáciách	V triede, na prechádzke, atď
Sociálna interakcia		Účasť na krátkej interakcii s učiteľom – hra: raz ty, raz ja Účasť na krátkej interakcii so spolužiakom – spoločenská hra Dúha, Zajac vo vreci, vkladanie	

Rozvíjanie grafomotorických zručností a písanie

2. úroveň

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Hrubá a jemná motorika prstov a rúk	Zlepšiť hrubú a jemnú motoriku prstov a rúk potrebnú na správny úchop písacích nástrojov a na ich efektívne používanie	Navliekanie na „chlpatý“ drôtik, navliekanie na šnúрку s dreveným kolíkom. Vkladanie drevených kolíkov do šablóny, do fľaše. Vkladanie gombíkov rôznej veľkosti do nádoby s malým otvorom. Vkladanie korálok/guľôčok do fľaše. Vkladanie drobných predmetov do nádoby. Hra s prstovými farbami – nanášanie farby prstom do šablóny, do predkreslených kruhov. Hra s pieskom, rôznymi druhmi sypkých materiálov (ryža, strukoviny, drobné cestoviny, atď.)	V lavici individuálne

		Hra s kockami, stavebnicou, plastelínou Pečiatkovanie Uchopenie písacieho nástroja dlaňou/prstami, zanechávanie farebnej stopy na papieri, na tabuli, voľné čmáranie	
Písanie	Nadobudnúť prvé skúsenosti s používaním písacieho nástroja s vedením jeho stopy.	Uchopovanie písacieho nástroja dlaňou Voľné čmáranie vedením ruky Uchopovanie písacieho nástroja prstami Voľné čmáranie Repetetívne čmáranie – vertikálnym smerom	V lavici
Využitie IKT	Oboznamovať sa s IKT a ich využívanie pri získavaní nových vedomostí, zručností a schopností	Maľovanie pre deti	Práca s počítačom

Vecné učenie

1. úroveň

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Základná orientácia	Poznať a vizuálne rozlíšiť svoje meno, poznať mená spolužiakov Poznať základné časti svojho tela Porozumieť základným časovým údajom deň – noc, svetlo – tma,	Vizuálne rozpoznávanie svojho mena – príkladanie mena k fotografií. Mená spolužiakov PL – tvár, kartičky – ľudské telo Ukazovanie – časti tela PL – deň – noc	V triede, na chodbe pri skrinkách, na PC V triede, v telocvični
Poznávanie prírody	Poznať domáce zvieratká, voľne žijúce zvieratká, pojmy strom a kvet, oboznamovať sa s ročnými obdobiami	PL, kartičky, puzzle – domáce zvieratká, zvieratká v ZOO, kvety, stromy Hra – ročné obdobia	V triede, v herni, na PC
Orientácia sa v bežných životných situáciách	Budovať základné sociálne zručnosti	Cestovanie MHD Dopravné prostriedky Potraviny Obchody– potraviny,	V triede, mimo školy
Využitie IKT	Oboznamovať sa s IKT a ich využitie pri získavaní nových vedomostí, zručností a schopností	Prezeranie fotografií na PC – ukazovanie, pomenovanie spolužiakovi Sledovanie krátkych videí zo života zvierat	Práca s PC

Matematika

1. úroveň

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Rozlišovanie a triedenie	Rozvíjať schopnosť rozlišovať a triediť predmety podľa farby, tvaru, veľkosti a iných kritérií ako predpoklad k rozvíjaniu základných matematických schopností	Triedenie podľa farby, tvaru, veľkosti, množstva Vyhľadávanie rovnakých predmetov (vybrať guľôčky z nádoby s pieskom, a pod.)	V lavici individuálne
Priradovanie		Priradovanie predmetov/obrázkov k rovnakým predmetom/obrázkom Priradovanie predmetov k tomu čo ich dopĺňa	V lavici individuálne
Skladanie celku z častí	Rozvíjať schopnosť skladania celku z častí	PL – dopravné prostriedky (2 časti) Puzzle zvieratká (2 časti) PL – mačka (4 časti) Puzzle – tvár (3 časti)	V lavici
Orientácia v priestore	Rozvíjať priestorovú orientáciu	Usporiadanie obrázkov/predmetov hore - dolu, dopredu – dozadu	
Čísla	Oboznamovanie sa s číslami	Puzzle – čísla a množstvo PEXESO – čísla Pochopenie rozdielu medzi 1 a veľ'a Priradovanie predmetov k číslu 1,	

		Prirad'ovanie čísla 1 k predmetom Počítanie predmetov na obrázku, počítanie schodov pri chodení atď.	
Geometrické tvary	Spoznať základné geometrické tvary – kruh, štvorec, obdĺžnik, trojuholník.	Triedenie, prirad'ovanie geometrických tvarov Vytváranie obrázkov z geometrických tvarov PL – geometrické tvary okolo nás	
Využitie IKT	Oboznamovať sa s IKT a ich využívanie pri získavaní nových vedomostí, zručností a schopností	Méd'a ráta	Práca s PC

Hudobná výchova

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Hudba a zvuky	Rozvíjať zrakové a sluchové vnímanie, sluchovú diferenciáciu a senzomotorické schopnosti	Postupné navykanie na pasívne vnímanie reprodukovanej hudby, na vnímanie zvukov vyludzovaných na jednoduchých hudobných nástrojoch Počúvanie detských pesničiek, určovanie zdroja zvuku (napr. skrytý budík, mobil, zvukovú hračku a dieťa hľadá zdroj zvuku) Zvukové lotto – zvuky okolo nás, Zvukové lotto – hudobné nástroje Čo počuješ? – práca na počítači	V triede, v relaxačnej miestnosti, v herni.
Muzikoterapia	Relaxovať pri hudbe	Relaxácia v ľahu na chrbte, bruchu, využiť masáž loptičkou, valčekom	

Výtvarná výchova

1. úroveň

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Kresba	Osvojiť si správny úchop ceruzy jej držania a používanie	Nácvik držania, voľné čmáranie na papieri rôznej veľkosti, na tabuľu (fixkou)	V triede, v lavici, pri magnetickej tabuli
Maľba	Rozvíjať zmyslové zručnosti, farebné rozlišovanie, koordináciu oko - ruka	Hra s prstovými farbami – odtlačanie rúk, prstov, odtlačanie gaštanov atď. Maľba štetcom vedením ruky	V triede
Modelovanie	Rozvíjať motoriku rúk a prstov	Manipulácia s plastelínou – miesenie, stláčanie, šúľanie, tľapkanie.	V triede

Pracovné vyučovanie

1. úroveň

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Samoobslužné činnosti	Utvárať základné hygienické návyky, samoobslužné zručnosti, návyky pri stravovaní.	Spolupráca pri osobnej hygiene – umývanie rúk, utieranie, používanie mydla. Vyzliekanie a obliekanie odevov s pomocou. Osvojovanie si základných stravovacích návykov – úchop lyžice, držanie pohára, odnášanie taniera, misky atď.	
Práce v domácnosti	Zlepšovať jemnú a hrubú motoriku Zvyšovanie schopností uchopenie, stisku	Chyťanie predmetov Prstami, vkladanie a vtlačanie predmetov do otvorov. Zdvíhanie a prekladanie predmetov rôznej veľkosti a váhy prenášanie predmetov na väčšiu vzdialenosť Manipulovanie s predmetmi oboma rukami Ukladanie dvoch kociek na seba, vedľa seba Zbieranie malých predmetov palcom a ukazovákom.	
Práce v domácnosti	Utvárať základné	Odkladanie predmetov	V triede, v jedálni,

	pracovné zručnosti, rozvíjať schopnosť napodobňovania	každodenného života na určené miesto s pomocou (príbor do príborníka, vreckovku do vrečka, pastelky do peračníka, atď.) Odkladanie odevov a obuvi do skrinky s pomocou.	kdekoľvek
--	---	--	-----------

Telesná výchova

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Sebakontrola	Uvedomovanie si vlastného tela, eliminovať stereotypné prejavy v správaní a pohyboch, budovať základy sebakontroly	Chôdza po budove školy Krátka interakcia so spolužiakom – chôdza vo dvojici – za priamej účasti učiteľa. Chôdza po schodoch smerom dole – striedanie oboch nôh. Eliminovanie vkladanie rúk do úst pri chôdzi – nosenie košíka a pod.	V telocvični, na vychádzke, na chodbe
Cvičebné zostavy	Budovať funkčný spôsob komunikácie s učiteľom vo vzťahu k pohybovým	Cvičebná zostava za priamej účasti učiteľa – Bežiaci pás, fit, lopta – skákanie,	Telocvična

	aktivitám, budovať základy prijímania a uplatňovania pravidiel, zvládanie poradovosti, vykonávanie aktivít napodobňovaním, uvedomovanie si vlastného tela, koordinácia oko – ruka	fit lopta – gúľanie, trampolína, ryba, chôdza po mäkkých schodoch, suchý bazén. Uchopenie/pustenie predmetu Uchopenie, ukladanie, prekladanie predmetov oboma rukami Prenášanie predmetu na určené miesto	
--	--	---	--

Meno: Alex

Vek: 7 rokov, 5mesiacov

Pohlavie: mužské

Diagnóza: F.84.0 – detský autizmus

Rodinná anamnéza: Rodina nefunkčná, rodičia sú t. č. v rozvodovom konaní. Dieťa býva s matkou a staršou 17 ročnou sestrou – stredoškôľčkou u matkinho priateľa. Matka je veľmi starostlivá o deti, zaujíma sa o problematiku autizmu, číta dostupnú literatúru. Spolupráca so školou na veľmi dobre úrovni. Zaujíma sa o dianie v škole.

Osobná anamnéza: A. je narodený z II rizikovej gravidity (hrozil predčasný pôrod kvôli astme matky). Mal silnú novorodeneckú žltáčku, narodený so silným infektom močových ciest, v dvoch týždňoch života hospitalizovaný, preliečený. Bol v inkubátore. Ranný psychomotorický vývin, menej aktívny, sedel ako 7 – 8 mesačný, samostatná chôdza od 16 mesiacov. Hygienické návyky ma osvojené od 2,5 roka (stolicu zásadne vykonáva do nočníka), pri sebaobslužných činnostiach sa dožaduje pomoci. Vývin reči sa objavil v 2 roku života, do vtedy iba bľabotal. Zaradenie do kolektívu bezproblémové. Výrazné problémy v správaní – impulzivita. V jedle je vyberavý. Rád sleduje rozprávky.

Psychologické vyšetrenie: pri prvom stretnutí dieťa nereaguje, nespokupracuje, na iniciatívu neznámej osoby o nadviazanie kontaktu, zaoberá sa vlastnou činnosťou. Kooperácia s dieťaťom je tak značne problematická, chýba záujem o spoločnú činnosť, je aktívny v riadení vo vlastnej činnosti, výzvy ignoruje, hľadá si vlastný záujem. Reč je narušená, očný kontakt je prítomný v oslabenej miere, častejšie bez splnenia svojej funkcie, chýba komunikačný zámer, funkčné využitie jazyka je obmedzené. Slovnú zásobu tvorí niekoľko slov zrozumiteľných viac pre blízke osoby ako pre cudzieho človeka. Na výzvy reaguje ojedinele, ignoruje, nereaguje na vlastné meno. Vnímavejší viac k zvukovým podnetom, pomerne často reaguje na matkine výzvy. Chýba záujem o kooperáciu pri hre, z kotúľania loptičiek prejaví radosť. Regulácia vlastného správania nie je dostatočne rozvinutá, ťažkosti prispôbiť sa prirodzeným zmenám v sociálnych kontextoch, malá flexibilita v správaní. Nedostatočne je rozvinutá schopnosť vnímať dôsledky vlastných negatívnych reakcií. Hrubá motorika bez výraznejších nápadností, vzhľadom na vek menej zručný. Grafomotorika v súčasnosti nedostatočne rozvinutá, potrebná je pomoc. Kognitívne zručnosti sa rozvíjajú, koncentrácia je krátkodobá. Hrá sa stereotypne, odmieta spoločné aktivity.

- **Komunikácia:**

- g) Expresívna reč – v súčasnosti nárast aktívnej slovnej zásoby, nefunkčné oslovenie dospelých (mužov aj žien) oslovením „mama“ ustáva, začína pomenovávať dospelé osoby ujo/teta, prípadne menom, pomenovanie „domov“ na školu aj na domov ustáva, začína rozlišovať a používať pojmy škola a domov správne. Pozná mená spolužiakov z triedy a niektorých žiakov školy. Dokáže vyjadriť svoje potreby, začína tvoriť vety.
- h) Receptívna reč – porozumenie reči je dobré, rozumie jednoduchým jedno aj dvojstupňovým príkazom.
- i) Sluchová percepcia – reaguje na oslovenie menom, citlivý na zvuky, na bežné zvuky reaguje primerane, na hlasnejšie zvuky, vravu reaguje negatívne, odchádza z miestností, ak nemá možnosť úniku, znervózne, nemá rád výrazné zvuky, ktoré spôsobujú iní, za zdrojom zvuku sa otáča.

Používa PECS, verbálnu komunikáciu je potrebné neustále vizuálne podporovať (gestami, posunkami, obrázkami) najmä ak je rozrušený. Prostredníctvom PECS si dokáže vystavať denný program. Využívame vizualizáciu následných troch činností (TERAZ – POTOM – NESKOR)

- **Sociálne a emocionálne správanie** – do školy chodí rád, prejavuje radosť pri zvitani v škole, aj s novými ľuďmi, má rád spoločnosť rovesníkov (pri fyzických aktivitách). Na detí, ktoré porušujú jeho intímnu zónu reaguje agresívne. Často vyhľadáva samotu, skrývanie sa pod deku, do skrinky, pri vlastnej hre nemá rád spoločnosť. Záchvaty zlosti ustali – zlepšilo sa jeho porozumenie reči a aj jeho vlastná produkcia, ak nechce vykonávať určenú činnosť je čiastočne schopný uzavrieť dohodu a zmeniť po dohode poradie činností. Má rád fyzický kontakt s dospelými, rád sa mazná. Momentálne sú prítomné prejavy žiarlivosti – na dospelých v triede (ak sa venujú iným žiakom) na hračky.

- **Motorika**

- g) Hrubá motorika – primeraná veku, pohyblivý, má rád fyzické aktivity, behá, skáče, prelieza, jazdí na kolobežke, trojkolke, bicykli s pomocnými kolieskami.
- h) Jemná motorika – primeraná veku, preferuje ľavú ruku, samostatné používanie príbora, úchop písacieho nástroja spontánne dlaňou, nacvičujeme prstami,

samostatne nakresli vodorovnú aj zvislú čiaru, klope, listuje v knihe, pinzetový úchop vytvorený, navlieka (s malou pomocou), palec používa na tlačenie.

i) Koordinácia oko-ruka – veľmi dobrá

- **Percepcia, vnímanie** – Senzorické vnímanie je primerané, citlivosť na hluk, vravu.
- **Kognitívne zručnosti** – predmety/obrázky triedi podľa tvaru, farby, veľkosti bez problémov, spájanie identických a logických dvojíc je veľmi dobré, skladanie celku z častí dobré.
- **Sebaobsluha** – takmer samostatný.
- **Pracovné zručnosti** – dobré, dokáže poupratovať, priniesť/odniesť tanier, príbor, nacvičujeme zametanie, umývanie riadu
- **Pedagogická prognóza** – dobrá, Alex rozlišuje a akceptuje čas na prácu a hru, za odmenu (počítač, prechádzka) je schopný pracovať pri stole aj 50 minút, výdrž a sústredenosť pri práci sa výrazne zlepšila. Naďalej sledovať oblasť jeho záujmov a využívať ich ako motivačný prostriedok. Dôležitým faktorom pri napredovaní je u Alexa psychická a emočná vyrovnanosť, dôležité je využívať vizualizovanie následných činností (teraz – potom – neskôr), zlepšiť spoluprácu s rodinou – využívanie PECS v domácom prostredí, vytvorenie týždenného domáceho aj školského kalendára. Predpoklady na písanie a čítanie dobré, otáznou ostáva funkčná gramotnosť.
- **Prioritná oblasť** – rozvíjanie všetkých foriem komunikácie, zvládanie stresových situácií, zmierňovanie vytvorených stereotypov na vychádzke, kognitívny rozvoj
- **Organizačná forma edukácie** – individuálna, čiastočné zapájanie do skupinových foriem
- **Používanie špecifických metód** – TEACCH program, motivačné, stimulačné rehabilitačné, reedukačné metódy, metódy viacnásobného opakovania informácie, PECS

INDIVIDUÁLNY EDUKAČNÝ PLÁN

Slovenský jazyk a literatúra – 2. Úroveň

A/Čítanie

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Vnímanie	Rozvinúť upriamenie pozornosti na vnímanie predmetov okolo žiaka v škole, v triede, na stole, v knihe. Utvoriť predpoklady na vnímanie nakresleného symbolu (znaku, gesta) ako dorozumievacej jednotky slova ako dorozumievacej jednotky.	Zameriavanie pozornosti na určený objekt, obrázok, fotografiu, predmet. Práca s knihou, kartičkami, rôznymi predmetmi Rozširovanie používania PECS Pomenovanie predmetov, javov, činností. Vyhľadávať tvarovo/farebne rovnakých predmetov, obrázkov.	V triede

Príprava na čítanie	Manipulácia s obrázkami, premetmi podľa pokynov (daj, výber, vlož, prilož) Ukazovanie prstom na učiteľom pomenový objekt na stole, na obrázku. Vyhľadávanie tvarovo/farebne odlišných obrazcov usporiadaných v rade zľava doprava Určovanie/vyhľadávanie tvarovo (farebne) rovnakých obrazcov spomedzi podobných usporiadaných zľava doprava Písmená – samohlásky (A, E, I, O, U)	Vkladanie obrázkov, predmetov do nádob, krabíc a obalov. Podávanie obrázkov podľa pokynov Práca s komunikačnou knihou, Obrázkový slovník, časopisy, knihy. Práca s komunikačnou knihou, Obrázkovou knihou, karičkami. Pracovné listy – Čo do radu nepatrí Rozlišovanie, triedenie písmen veľkej abecedy MOJE UČENIE Magnetické písmená Plastové písmená Abeceda puzzle Pečiatková abeceda Obrázková abeceda	V triede, v lavici pri správnom sedení
Využitie IKT	Spoznávať IKT a ich využitie v procese získavania zručností a vedomostí	Písanie písmen abecedy na počítači – tlač, strihanie, vlekovanie	

Rozvíjanie komunikačných schopností a sociálnych zručností

2. úroveň

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Motorika artikulačných orgánov	Stimulácia činnosti oromotorického systému	Dychové rozcvičky, cvičenia fúkacie cvičenia, cvičenia perí, jazyka, čeľuste, sánky	Pri logopedickom zrkadle.
Symbolická reprezentácia	Rozvíjať symbolické myslenie	Priradovanie predmetov k fotografiám a opačne	V triede
Samoobslužné činnosti	Väčšia samostatnosť pri základných samoobslužných činnostiach (osobná hygiena, stravovanie, obliekanie)	Podporovať vyjadrovanie potreby jesť, piť, ísť na WC, voľbu voľnočasových aktivít využitím PECS a slovne vyjadrujúcich konkrétnu potrebu.	V triede, v jedálni, v telocvični atď.
Neverbálna imitácia	Zvyšovať schopnosť imitácie	Zbieranie kociek/loptičiek do košíka, tlačenie autíčka, česanie vlasov atď.	V triede, v telocvični, na chodbe
Priradovanie	Posilňovať schopnosť priradovania	Priradovanie identických obrázkov, priradovanie rovnakých farieb, tvarov	V triede, v herni

Ukazovanie	Učenie schopností ukazovania	Práca s obrázkami, komunikačnou knihou, Obrázkovou knihou, ukazovanie v prirodzených, spontánnych situáciách Mená spolužiakov, učiteľov, asistentov v škole.	V triede, na prechádzke, atď
Základy sociálnej interakcie	Osvojiť si a rozvíjať základy sociálnej interakcie	Pozdrav, podanie ruky pri zvitani a lúčení Klopanie na dvere pri vstupe do miestnosti Interakcia pri spoločenských hrách so spolužiakom, učiteľom	
Orientovanie sa v spoločnosti	Utvárať základné SZ potrebné pre život v spoločnosti ako je správanie sa na vychádzke, cestovanie MHD, návšteva verejných budov	Vychádzka v okolí školy Vychádzka v centre mesta Cestovanie MHD Návšteva cukrárne Návšteva obchodu s cieľom jednoduchého nákupu Návšteva pošty s cieľom poslať list – vianočnú pohľadnicu	Mimo školy

Rozvíjanie grafomotorických zručností a písanie

3. úroveň

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Hrubá a jemná motorika prstov a rúk	Zlepšiť hrubú a jemnú motoriku prstov a rúk potrebnú na správny úchop písacích nástrojov a na ich efektívne používanie	Navliekanie na „chlpatý“ drôtik, navliekanie na šnúrku s dreveným kolíkom. Vkladanie drevených kolíkov do šablóny, do fľaše. Vkladanie gombíkov rôznej veľkosti do nádoby s malým otvorom. Vkladanie korálok/guľôčok do fľaše. Vkladanie drobných predmetov do nádoby. Hra s prstovými farbami – nanášanie farby prstom do šablóny, do predkreslených kruhov. Hra s pieskom, rôznymi druhmi sypkých materiálov (ryža, strukoviny, drobné cestoviny, atď.)	V lavici individuálne

		Hra s kockami, stavebnicou, plastelínou Pečiatkovanie	
Písanie	Utvárať schopnosť uchopovania písacieho nástroja dlaňou, prstami	Voľné čmáranie na papier rôznej veľkosti, čmáranie na zmazovateľnú tabuľku, čmáranie do šablóny. Kruhové čmáranie Čmáranie vertikálnym smerom Spájanie bodov čiarami – vodorovné, zvislé. Obkresľovanie geometrických tvarov – makety Obkresľovanie písmen veľkej abecedy - makety	
Využitie IKT	Oboznamovať sa s IKT a ich využívanie pri získavaní nových vedomostí, zručností a schopností	Písanie písmen veľkej abecedy (následná tlač, strihanie, lepenie zľava doprava do riadkov v zošite) Maľovanie pre deti	

Vecné učenie

1. úroveň

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Základná orientácia	Poznať a vizuálne rozlíšiť svoje meno, poznať mená spolužiakov Poznať základné časti svojho tela Porozumieť základným časovým údajom deň – noc, svetlo – tma, teraz – potom	Vizuálne rozpoznávanie svojho mena – prikladanie mena k fotografií. Mená spolužiakov PL – tvár, kartičky – ľudské telo Ukazovanie – časti tela PL – deň – noc	V triede, na chodbe pri skrinkách, na PC
Poznávanie prírody	Poznať domáce zvieratká, voľne žijúce zvieratká, pojmy strom a kvet, oboznamovať sa s ročnými obdobiami	PL, kartičky, puzzle – domáce zvieratká, zvieratká v ZOO, kvety, stromy Hra – ročné obdobia	V triede, v herni, na PC
Orientácia sa v bežných životných situáciách	Budovať základné sociálne zručnosti	Cestovanie MHD Dopravné prostriedky Potraviny Obchody – potraviny, hračkárstvo	V triede, mimo školy
Využitie IKT	Oboznamovať sa s IKT a ich využitie pri získavaní nových vedomostí, zručností a schopností	Prezeranie fotografií na PC – ukazovanie, pomenovanie spolužiakovi Sledovanie krátkych videí zo života zvierat	Práca s PC

Matematika

2. úroveň

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Rozlišovanie a triedenie	Rozvíjať schopnosť rozlišovať a triediť predmety podľa farby, tvaru, veľkosti a iných kritérií ako predpoklad k rozvíjanie základných matematických schopností	Triedenie podľa farby, tvaru, veľkosti, množstva Vyhľadávanie rovnakých predmetov (vybrať gombíky z nádoby s fazuľou, vybrať gaštany z plechovky s pieskom a pod.)	V lavici individuálne
Priradovanie		Priradovanie predmetov/obrázkov k rovnakým predmetom/obrázkom. Priradovanie predmetov k tomu čo ich dopĺňa.	V lavici individuálne
Skladanie celku z častí	Rozvíjať schopnosť skladania celku z častí	PL – mačka (4 časti) Puzzle – zvieratká (2 časti)	
Orientácia v priestore	Rozvíjať priestorovú orientáciu	Usporiadanie obrázkov/predmetov hore - dolu, dopredu – dozadu	
Numerácia a počtové výkony	Utvárať matematické predstavy	Triedenie čísl Dopĺňanie číselného radu Priradovanie čísla	V lavici individuálne

		k množstvu Prirad'ovanie množstva k číslu Počítanie po jednej do 5 Vzťahy väčší, menší, rovná sa, znázorňovanie nerovnosti a rovnosti pomocou tvorenia dvojíc	
Geometrické tvary	Rozlišovať základné geometrické tvary – kruh, štvorec, trojuholník, obdĺžnik	Pracovné listy – geometrické tvary v predmetoch dennej potreby Prirad'ovanie geometrických tvarov Vyhľadávanie geometrických tvarov	
Využitie IKT	Oboznamovať sa s IKT a ich využívanie pri získavaní nových vedomostí, zručností a schopností	Písanie čísl 1 až 5 Dopĺňanie číselného radu Méďa ráta	Práca s PC

Hudobná výchova

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Hudba a zvuky	Rozvíjať zrakové a sluchové vnímanie, sluchovú diferenciáciu a senzomotorické schopnosti	Postupné navykanie na pasívne vnímanie reprodukovanej hudby, na vnímanie zvukov vyludzovaných na jednoduchých hudobných nástrojoch. Počúvanie detských pesničiek, určovanie zdroja zvuku (napr. skrytý budík, mobil, zvukovú hračku a dieťa hľadá zdroj zvuku) Zvukové lotto – zvuky okolo nás, Zvukové lotto – hudobné nástroje	V triede, v relaxačnej miestnosti, v herni.
Muzikoterapia	Relaxovať pri hudbe	Relaxácia v ľahu na chrbte, bruchu, využiť masáž loptičkou, valčekom	

Výtvarná výchova

1. úroveň

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Kresba	Osvojiť si správny úchop ceruzy, pastelky jej držania a používanie	Nácvik držania, voľné čmáranie na papieri rôznej veľkosti, na tabuľu, vyfarbovanie obrázkov s pomocou	V triede, v lavici, pri magnetickej tabuli
Maľba	Rozvíjať zmyslové vnímanie, farebné rozlišovanie, koordináciu oko – ruka.	Hra s prstovými farbami – odtlačanie rúk, prstov, odtlačanie gaštanov atď. Maľovanie štetcom vedením ruky	V triede
Modelovanie	Rozvíjať motoriku rúk a prstov.	Manipulácia s plastelínou – miesenie, stláčanie, šúľanie, tľapkanie.	V triede

Pracovné vyučovanie

2. úroveň

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Samoobslužné činnosti	Utvárať základné hygienické návyky, samoobslužné zručnosti	Spolupráca pri osobnej hygiene – umývanie rúk, utieranie, používanie mydla. Vyzliekanie a obliekanie odevov s pomocou, odkladanie odevov do skrinky.	
Práce v domácnosti	Utvárať základné pracovne zručnosti, rozvíjať schopnosť napodobňovania	Odkladanie predmetov každodenného života na určené miesto (príbor do príborníka, vreckovku do vrečka, pastelky do peračníka, atď.) Odkladanie odevov a obuvi do skrinky s pomocou. Čistenie topánok Používanie štipcov na bielizeň Utieranie prachu, zametanie s pomocou Obsluha bežných domácich spotrebičov Triedenie odpadu (papier, plasty, hliník) Jednoduché prestieranie k stolovaniu	V triede, v jedálni, kdekoľvek
Práce v dielni Práce s drobným materiálom	Rozvíjať jemnú motoriku rúk a prstov, koordináciu, imitačné	Navliekanie korálok Nalepovanie drobného materiálu	

Práca s papierom Montážne a demontážne práce	schopnosti	(kúsky papiera, flitre, šošovica, ryža, vlna) Vytváranie mozaiky Obkresľovanie šablóny, trhanie, strihanie, krčenie, nalepovanie, prekladanie, skladanie Pečiatkovanie Skladanie a rozkladanie stavebníc Ukladanie na seba, veľa seba, spájanie, skrutkovanie Puzzle, Domino	
Materiály	Poznať základné materiály, ktoré nás obklopujú – papier, koža, látka, kožušina, kameň, sklo, umelá hmota, drevo, piesok, atď.	Taktilné oboznamovanie sa s rôznymi materiálmi Prirad'ovanie jednotlivých druhov materiálov k ich fotografiám a opačne Nachádzanie predmetov v okolí, vyrobených z preberaných materiálov	

Telesná výchova

1. úroveň

Téma	Cieľ	Činnosť	Plnenie
Sebakontrola	Uvedomovanie si vlastného tela, eliminovať stereotypné prejavy v správaní a pohyboch, budovať základy sebakontroly	Chôdza po budove školy Krátka interakcia so spolužiakom – chôdza vo dvojici – za priamej účasti učiteľa.	V telocvični, na vychádzke, na chodbe
Cvičebné zostavy	Budovať funkčný spôsob komunikácie s učiteľom vo vzťahu k pohybovým aktivitám, budovať základy prijímania a uplatňovania pravidiel, zvládanie poradovosti, vykonávanie aktivít napodobňovaním, uvedomovanie si vlastného tela, koordinácia oko – ruka	Cvičebná zostava za priamej účasti učiteľa – Bežiaci pás, fit, lopta – skákanie, fit lopta – gúľanie, trampolína, ryba, chôdza po mäkkých schodoch, suchý bazén. Kolobežka, trojkolka, bicyklovanie na bicykli s pomocnými kolieskami	Telocvična
Hippoterapia	Uvedomovanie si vlastného tela, tela zvierat'a, koordinácia pohybov, prijímanie blízkosti. Zvládanie poradovosti – čakanie.	Jazda na koni, hladkanie, pomenovanie častí tela.	V hale

5.6 VÝSLEDKY EMPIRICKEJ ČASTI

Skúmaním dvoch premenných, dieťa s autizmom a výchovno-vzdelávacím procesom sa náš výskumný problém zaraďuje k relačnému výskumu, pri ktorom je nevyhnutná analýza. Vyžitím metód teoretického výskumu, spôsobu vedeckého skúmania ktorý pracuje s teoretickými metódami – analýza, syntéza, indukcia, dedukcia sme sa snažili dospieť k relevantným záverom. V našom výskume sa potvrdilo, že štruktúrované prostredie triedy ma pre deti s autizmom veľký význam.

5.7 ODPORUČANIA PRE PRAX

Všeobecné:

- Okrem programu TEACCH využívať rôzne iné metódy, kombinovať ich, aby sa deti s autizmom čo najviac v rámci svojich možností socializovali.
- Odporúčame včasnú intervenciu, správne používanie špecifických metód a prístupov.
- Zlepšenie odbornej prípravy pri diagnostike.

Z vlastného pozorovania:

- Reálna potreba, aby bolo viac škôl zameraných s autizmom, ktoré by mali regionálne pokrytie.
- Vybudovať chránené bývanie, rozšíriť sieť regionálnych centier pre autistov, dodržiavať pomer jeden špeciálny pedagóg – jedno postihnuté dieťa s autizmom.
- Potrebnosť organizovať, metodické stretnutia, semináre.
- Spolupráca školy a rodičov – komunikácia.
- Zlepšiť osvetu pre rodičov a širokú verejnosť.

ZÁVER

*„Autizmus nie je niečo, čo osoba má,
nie je žiadna ulita, v ktorej je osobnosť uväznená.
V škrupinke nie je schované normálne dieťa.
Autizmus je spôsob bytia.
Autizmus preniká všetkým. Prechádza každou skúsenosťou,
celým vnímaním, každým zmyslom, každou emóciou.
Autizmus je súčasťou existencie.
Osobnosť sa od autizmu oddeliť nedá.“*

Jim Sinclair.

Každý z nás sa ráno budí s určitou predstavou dňa, do ktorého vstupujeme, organizujeme si svoj život. Autista nie je schopný sám si organizovať vlastný život, utieka sa k stálosti, nerozumie tomu čo cíti, nie je si istý sám sebou, nevie oddeliť seba od okolia, okolitý svet je pre neho zamotaným kĺbkom. Majú radi jasné pravidlá, cítia sa bezpečne v nemennom svete. Náš svet taký nie je. Deti s autizmom priradzujú veciam iný význam, preto im často nerozumieme.

Dokáže sa niečo naučiť? Dá sa takto ťažko postihnutému vôbec pomôcť? Aká ho čaká budúcnosť?

Rodičia detí s autizmom sa často snažia nájsť odpovede, odbornú pomoc, radu, vysvetlenie ako majú svoje dieťa s diagnózou autizmus vychovávať, vzdelávať, integrovať. Zámerom Diplomovej práce je pochopenie danej problematiky, objasnenie charakteristiky diagnózy, zároveň stručný prehľad terapie, edukácie a priblíženie sa k potrebám detí s autizmom. Výchova detí s autizmom nie je vôbec ľahká záležitosť, zohráva dominantnú úlohu v edukačnom procese. Deti potrebujú špeciálnu starostlivosť, vyžadujú intenzívne vedenie a špecifické potreby vo všetkých smeroch po celý život. Najviac je potrebný individuálny prístup a vnímanie. Úspech vo výchove a rehabilitácii môžeme očakávať iba vtedy, ak vložíme veľa lásky, trpezlivosti, tvorivosti a empatie.

Každé dieťa potrebuje veľa lásky a bezpečie rodiny. Potrebuje dospelých, ktorí uspokojujú ich potreby. Potrebujú vyrastať v milujúcom a bezpečnom prostredí, v ktorom sa cítia spokojne, vedieť, že ľudia s ktorými žije ho majú radi.

Postihnuté dieťa je jedinečný človek a tak by sa malo k nemu aj pristupovať. Vždy by sme mali mať na pamäti ako prvé špeciálne potreby dieťaťa a nie ceduľku, ktorá mu bola pridelená diagnózou.

Dnes sa problematike autizmu venuje dostatočné množstvo psychológov, psychiatrov, lekárov, špeciálnych pedagógov a mnoho iných odborníkov, zaoberajúcich sa včasnou a správnou diagnostikou, terapiou, edukáciou a integráciou. Je nevyhnutné neustále zbieranie nových informácií a trendov v tejto oblasti.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

1. ATTWOOD, T.: *Aspergerův syndrom*, Praha : Portal, 2005. ISBN 80-7178-979-8
2. BAJO, I. – VAŠEK, Š.: *Pedagogika mentálne postihnutých*, Bratislava : Sapiaenta, 1994. ISBN 80-967180-1-0
3. BEYER, J. – GAMMELTOFT, L.: *Autismus a hra*, Praha : Portál, 2006. ISBN 80-7367-157-3
4. BIDDULPH, S.: *Tajemství výchovy šťastných dětí*, Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-334-X
5. GILLBERG, CH. – PEETERS, T.: *Autismus – zdravotní a výchovné aspekty*, Praha : Portál, 2003 ISBN 80-7178-856-2
6. HRDLÍČKA, M. – KOMÁREK, V.: *Dětský autismus*, Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-819-9
7. KOLIBOVÁ, D.: *Dieťa a jeho vývin*, Ružomberok : Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity, 2007. ISBN 978-80-8084-259-8
8. KVASSAYOVÁ, E. – MARTIŠKOVÁ, J.: *Autizmus a mentálna retardácia, prístupy k autizmu*, Banská Bystrica : ŠPP, 2000
9. LECHTA, V.: *Diagnostika narušenej komunikačnej schopnosti*, Martin: Osveta, 1995. ISBN 80-88824-18-4
10. LENČO, J.: *Perly rozumu*, Ostrava : Knižný expres, 1999. ISBN 80-902272-7-9
11. LOKŠA, J.: *Základy všeobecnej psychológie*, Košice : Seminár sv. Karola Boromejského, 2006. ISBN 80-89138-45-4
12. MKCH – 10. *Medzinárodná štatistická klasifikácia chorôb a zdravotných problémov*, 10. Verzia, 1993. Bratislava : Obzor, 1993. ISBN 80-1685-814-5
13. NEWMAN, S.: *Hry a činnosti pro vývoj dítěte s postižením*, Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-872-4
14. PEČEŇÁK, J.: *Diagnostika autizmu v psychiatrii* in : *Liečebná pedagogika*, Zborník príspevkov, Liečebnopedagogické dni II. a III., Bratislava : PdFUK, 1997
15. PEČEŇÁK, J.: *Identifikácia autistických prejavov u detí s MR*, Bratislava : Lekárska fakulta UK, 1995.
16. PEETERS, T.: *Autismus, od teórie k výchovne – vzdelávací intervenci*, Praha : Scientia, 1998 ISBN 80-7183-114-X
17. PIPEKOVÁ, J.: *Kapitoly se speciální pedagogiky*, Brno : Paido – edice pedagogické literatury, 2006. ISBN 80-7315-120-0

18. RADLOVÁ, E. a kol.: *Speciálne pedagogická literatúra*, Ostrava : Montanex, 2004. ISBN 80-72225-114-7
19. RICHMAN, S.: *Výchova dětí s autismem*, Praha : Portál, 2006. ISBN 978-80-7367-424-3
20. SCHOPLER, E. – REICHLER, R. – LANSINGOVÁ, M.: *Stratégie a metódy výuky dětí s autismem a ďalšími vývojovými poruchami*, Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-199-1
21. SROKOVÁ, E. – OLŠÁKOVÁ, P.: *Autismus vė školní praxi*, Ostrava : Montanex a.s., 2004. ISBN 80-7225-144-9
22. ŠEDIBOVÁ, A.: *ABC autistickej triedy*, Bratislava : MERKUR Print, 1998. ISBN 80-967754-1-3
23. ŠEDIBOVÁ, A.: *Detský autizmus*, Bratislava : SPOSA, 1999
24. THOROVÁ, K.: *Poruchy autistického spektra*, Praha : Portál, 2006. ISBN 80-7367-091-7
25. VAŠEK, Š. a kol.: *Špeciálna pedagogika terminologický a výkladový slovník*, Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1995. ISBN 80-08-008644
26. VAŠEK, Š.: *Špeciálna pedagogická diagnostika*, Bratislava : Sapientia, 2004. ISBN 80-969112-0-1
27. VAŠEK, Š.: *Základy špeciálnej pedagogiky*, Bratislava : Sapientia, 2006. ISBN 80-89229-02-6
28. VOCILKA, M.: *Autismus*, Praha : Tech – Market, 1996. ISBN 80-902134-3-X
29. WING, L.: *Autistické spektrum*, Slovenský nepublikovaný preklad (Šedibová A.) Bratislava 1995
30. TISOVIČOVÁ, A. : *Poruchy správania a ich klasifikácia*. Ružomberok : Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity. 2007. ISBN 978-80-8084-161-4
31. MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SR: *Profilovanie pomoci autistom a ich rodinám. Príprava odborného personálu*. Bratislava : Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky v spolupráci so Spoločnosťou na pomoc osobám s autizmom 2000. ISBN 80-968442-5-3